

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง นโยบาย Act East ของอินเดียในภูมิรัฐศาสตร์ที่
เปลี่ยนแปลง: โอกาส ข้อจำกัด และอุปสรรค
ของประเทศไทย

จัดทำโดย นายปิยพันธุ์ อติแพทย์
รหัส 16015

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 16 ปี 2568
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง นโยบาย Act East ของอินเดียในภูมิรัฐศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง:
โอกาส ข้อจำกัด และอุปสรรคของประเทศไทย

จัดทำโดย นายปิยพันธุ์ อติแพทย์
รหัส 16015

หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 16 ปี 2568
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ.....

(ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....

(เอกอัครราชทูต ดร.จริย์วัฒน์ สันตะบุตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....

(เอกอัครราชทูตปัญญรักษ์ พูลทรัพย์)

อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับสถานะและพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐอินเดีย โดยมุ่งเน้นการประเมินโอกาส ข้อจำกัด และอุปสรรคภายใต้นโยบาย "รุกตะวันออก" (Act East) ของอินเดีย และบริบททางภูมิรัฐศาสตร์โลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างอินเดียและไทยได้พัฒนาจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจเป็นหลักไปสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและการทูตมีความแน่นแฟ้นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสะท้อนผ่านการฝึกซ้อมทางทหารและการเจรจาในระดับสูงอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม รายงานยังชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดที่สำคัญ โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างทั้งสองประเทศทั้งขนาดและในด้านมุมมองผลประโยชน์ รวมทั้งด้านการเชื่อมโยงโดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการทางหลวงสามฝ่ายอินเดีย-เมียนมา-ไทย (India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway Project) ที่ยังคงหยุดชะงัก และยังเน้นย้ำถึงความไม่สมดุลที่ยังคงมีอยู่ในความสัมพันธ์ทางการค้า แรงผลักดันทางยุทธศาสตร์ในการถ่วงดุลอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเป็นรากฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมของอินเดีย

ผลการศึกษาพบว่าแม้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจะมีรากฐานที่มั่นคงและมีการยกระดับเป็น "หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์" แล้ว แต่ศักยภาพที่มีอยู่ยังไม่ได้รับการเติมเต็มอย่างแท้จริง เนื่องจากลำดับความสำคัญของทั้งสองฝ่ายยังคงแตกต่างกัน โดยอินเดียมุ่งเน้นไปที่ประเด็นด้านความมั่นคงและการทหาร ในขณะที่ไทยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นถึงโอกาสในการสร้างความร่วมมือที่แท้จริงและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นไปยังภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region: NER) และการใช้กลไกความร่วมมืออื่น ๆ นอกเหนือจากภาครัฐ เพื่อให้ประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จากตำแหน่งทางภูมิรัฐศาสตร์และต้นทุนทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ในการสร้างพลวัตใหม่ให้กับความสัมพันธ์ในทศวรรษข้างหน้า

กิตติกรรมประกาศ

ในการจัดทำรายงานการศึกษานี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสามท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู เอกอัครราชทูต ดร.จริย์วัฒน์ สันตะบุตร เอกอัครราชทูต ปัญญารักษ์ พูลทรัพย์ ที่กรุณาให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นผลให้ผู้เขียนสามารถจัดทำรายงานการศึกษานี้จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ นางสาวศศิธรธิ์ ตันกุลรัตน์ อธิบดีกรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา รศ. สุรัตน์ โหราชัยกุล ผู้อำนวยการศูนย์อินเดียศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นางสาวปริม จิตจรุงพร กรรมการรองเลขาธิการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยและประธานสภาธุรกิจไทย-อินเดีย นายเกษมสันต์ ทองสิริ ผู้อำนวยการกองเอเชียใต้และเอเชียกลาง ที่กรุณาสละเวลาเพื่อให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่กองเอเชียใต้ฯ ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลต่าง ๆ ในการจัดทำรายงานการศึกษานี้

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านของสถาบันการต่างประเทศ เทเวศร์วิโรปการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เกี่ยวข้องกับการอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 16 ประจำปี 2568 ที่ได้ให้การสนับสนุนและดูแลผู้เข้ารับการอบรมทุกท่านเป็นอย่างดี และขอบคุณเพื่อนผู้รับการอบรมทุกท่านที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองต่าง ๆ และมีมิตรภาพที่มีให้แก่กันตลอดระยะเวลาของการอบรม

ท้ายที่สุด ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานของกระทรวงการต่างประเทศในอนาคต

ปิยพันธุ์ อติแพทย์

กันยายน 2568

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ภูมิหลัง และความสำคัญของหัวข้อที่จะศึกษา	1
1.2 การวิเคราะห์ความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของส่วนราชการ	5
บทที่ 2 การวิเคราะห์ประเด็นศึกษาและผลการศึกษา	8
2.1 การกำหนดประเด็นศึกษา	8
2.2 การวิเคราะห์ประเด็นศึกษา	16
2.3 สรุปผลการศึกษา	18
บทที่ 3 ข้อเสนอ	23
3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย	23
3.2 ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ	24
บรรณานุกรม	32
ประวัติผู้เขียน	36

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	สาขาความร่วมมือระหว่างไทยกับอินเดียที่มีศักยภาพและผลประโยชน์ร่วม	20
ตารางที่ 2	สาขาความร่วมมือและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่างไทยกับ NER	26

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region: NER)	4
ภาพที่ 2	สถิติการค้าโดยรวมระหว่างไทยกับอินเดียในปี 2567	12
ภาพที่ 3	โครงการถนนสามฝ่ายอินเดีย-เมียนมา-ไทย (India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway Project)	15

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง และความสำคัญของหัวข้อที่จะศึกษา

ในศตวรรษที่ 21 ภูมิรัฐศาสตร์โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัยหลักหลายประการ ทั้งการแข่งขันเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างสหรัฐฯ กับจีน การแสดงบทบาทของมหาอำนาจใหม่ และการเกิดขึ้นของกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ในปี 2557 อินเดียในฐานะมหาอำนาจเกิดใหม่ (Emerging Power) จึงเห็นความจำเป็นที่ต้องปรับนโยบายต่างประเทศจาก “มองตะวันออก” (Look East) ที่เน้นเชิงรับ เป็นนโยบาย “รุกตะวันออก (Act East)” โดยเป็นการขยายขอบเขตจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจไปสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมมากขึ้น โดยมุ่งกระชับความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและมองว่าอาเซียนเป็นศูนย์กลาง (Fulcrum) ของนโยบายดังกล่าว เหตุผลสำคัญ คือ เพื่อตอบสนองและถ่วงดุลอิทธิพลที่เพิ่มขึ้นของจีนในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก รวมทั้งการรักษาความมั่นคงของเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ และการส่งเสริมวิสัยทัศน์ของอินเดียในเรื่อง “Free and Open Indo-Pacific” นอกจากนี้ยังมีปัจจัยความไม่มั่นคงในเมียนมาและการแข่งขันทางอิทธิพลระหว่างสหรัฐฯ กับจีนในภูมิภาคนี้ด้วย

1.1.1 ความสำคัญของอินเดีย

อินเดียเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วที่สุดในโลก คาดว่าในปีนี้ (2568) จะมีอัตราเติบโตประมาณร้อยละ 6.5 ขณะนี้อินเดียได้แซงญี่ปุ่นขึ้นมาเป็นประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจอันดับที่ 4 ของโลก (รองจากสหรัฐฯ จีน และเยอรมนี) แล้ว และเป็นตลาดขนาดใหญ่ที่มีประชากรกว่า 1,460 ล้านคน ซึ่งประมาณ 350 ล้านคน เป็นวัยทำงาน มีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานจำนวนมาก มีศักยภาพด้านธุรกิจบริการ IT ซอฟต์แวร์ และอุตสาหกรรม อีกทั้งมีความก้าวหน้าและองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีอวกาศ และมีความมุ่งมั่นด้านการรักษาผลประโยชน์ทางทะเล ทั้งในแง่ความมั่นคง เส้นทางเดินเรือ การขนส่งสินค้า รวมทั้งด้านการสำรวจทะเลลึก

ในเวทีระหว่างประเทศ อินเดียมีบทบาทที่โดดเด่นขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก และในเวทีโลก นอกจากจะมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสนับสนุนความโดดเด่นของอินเดียคือการดำเนินนโยบายที่ยึดผลประโยชน์แห่งชาติ แสดงความเป็นกลางไม่โอนอ่อนตามกระแสและการวิพากษ์วิจารณ์ของประเทศตะวันตก เช่น กรณีการคงความสัมพันธ์อันดีกับรัสเซีย

โดยมีผลประโยชน์ในเรื่องการซื้อน้ำมัน ซึ่งล่าสุดส่งผลให้สหรัฐฯ ขึ้นอัตราภาษีสินค้าจากอินเดีย เป็นร้อยละ 50

1.1.2 ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย

เมื่อเดือนเมษายน 2568 มีการยกระดับความสัมพันธ์ไทย-อินเดียไปสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) ซึ่งกำหนดความร่วมมือรอบด้านใน 4 สาขา ได้แก่ (1) การเมืองและความมั่นคง (2) เศรษฐกิจ การค้า และการลงทุน (3) การแลกเปลี่ยนระดับประชาชน สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา และ (4) ระดับภูมิภาค พหุภาคี และระหว่างประเทศ ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและทางการทูตมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การฝึกซ้อมทางทหารและการพบหารือในกรอบความร่วมมือและในระดับสูงที่เพิ่มขึ้น

ไทยให้ความสำคัญกับอินเดียในมิติทางเศรษฐกิจเนื่องจากอินเดียเป็นตลาดขนาดใหญ่ และมีกำลังซื้อสูง โดยต้องการผลักดันให้สินค้าไทยสามารถเข้าตลาดอินเดีย ขณะเดียวกันก็ต้องการดึงดูดการลงทุนและการถ่ายทอดองค์ความรู้จากอินเดียที่มีศักยภาพในธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศ ซอฟต์แวร์ เหล็กและเหล็กกล้า ยานยนต์ และเครื่องจักร นอกจากนี้ ไทยกำลังมุ่งส่งเสริมให้ชาวอินเดียมาท่องเที่ยวในไทยมากขึ้น ในระยะสั้นเพื่อทดแทนกลุ่มนักท่องเที่ยวจีนที่ลดลงอย่างมาก และเพื่อสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยในระยะกลางและยาวเนื่องจากตลาดนักท่องเที่ยวอินเดียมีศักยภาพสูงทั้งจำนวนประชากร กำลังซื้อ รวมทั้งปัจจัยเสริมด้านระยะเวลาเดินทางและค่าใช้จ่ายในประเทศไทยที่สามารถแข่งขันได้โดยมีอัตราใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมภายในประเทศอินเดียเอง

อินเดีย ตระหนักถึงความสำคัญของไทยในมิติด้านการเมืองและความมั่นคง โดยมองว่าไทยเป็นประเทศที่มีบทบาทในอาเซียน และมีที่ตั้งยุทธศาสตร์เป็นประตูหรือจุดเชื่อมโยงไปยังคาบสมุทรอินโดจีนและประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน อินเดียเลือกที่จะมีปฏิสัมพันธ์และร่วมมือกับไทยในประเด็นที่ตอบสนองผลประโยชน์ของอินเดีย อาทิ ความมั่นคง และการต่อต้านภัยคุกคามรูปแบบใหม่ กอปรกับอินเดียมีความกังวลเกี่ยวกับการแผ่ขยายอิทธิพลของจีน ทำให้อินเดียหันมาให้ความสำคัญกับกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคมากขึ้น และประสงค์จะเพิ่มระดับการมีปฏิสัมพันธ์กับไทยมากขึ้น ภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ อาทิ ASEAN และ BIMSTEC

ด้านการค้าและการลงทุน อินเดียต้องการขยายตลาดส่งออกสินค้า เช่น ยา สิ่งทอ และเทคโนโลยีสารสนเทศ หวังดึงดูดการลงทุนจากไทยในภาคอุตสาหกรรม เช่น อาหารแปรรูป ยานยนต์ และพลังงาน อีกทั้งต้องการส่งเสริมการค้าผ่านกรอบความร่วมมืออาเซียน-อินเดีย และประตูการค้า หวังใช้ไทยเป็น “ประตู” สู่ตลาดอาเซียน จึงให้ความสำคัญกับความเชื่อมโยงด้านโลจิสติกส์ และคมนาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการผลักดันโครงการถนนสามฝ่าย (India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway) ให้แล้วเสร็จ

1.1.3 โอกาสของไทย

ไทยกับอินเดียมีนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกัน คือ อินเดียมีนโยบาย Act East ตามที่กล่าวมาแล้ว ขณะที่ไทยดำเนินนโยบายมุ่งตะวันตก (Look West) และให้ความสำคัญกับอินเดียในฐานะที่มีศักยภาพที่จะเป็นมหาอำนาจในเวทีโลก ตลอดจนเป็นตลาดการค้าการลงทุนที่มีศักยภาพสูง และแหล่งองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยี

นอกเหนือจากสาขาความร่วมมือต่าง ๆ ที่ทั้งสองประเทศมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแล้ว ในปัจจัยด้านภูมิรัฐศาสตร์ การเชื่อมโยง และศักยภาพพื้นฐานของไทย ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region: NER) เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่ไทยจะสามารถแสดงบทบาทและผลักดันความร่วมมือได้ โดย NER มีศักยภาพที่จะเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของ Act East Policy และเสมือนเป็นประตูสู่การพัฒนาในหลาย ๆ ด้านของอินเดีย ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญอย่างยิ่ง NER ประกอบด้วย 7 รัฐ เรียกว่า “รัฐเจ็ดสาวน้อย (Seven Sisters States)” ได้แก่ อัสสัม มณีปุระ เมฆาลัย ตริปุระ มิโซรัม อรุณจัลประเทศ และนาคาแลนด์ รัฐเหล่านี้ถูกล้อมรอบด้วยจีน ภูฏาน บังกลาเทศ และเมียนมา จึงไม่มีทางออกสู่ทะเล และในขณะเดียวกันก็ทำให้รัฐเหล่านี้เกือบแยกขาดจากพื้นที่ส่วนอื่น ๆ ของอินเดีย โดยมีเพียงคอคอดสิลิคุรี (Siliguri Corridor) ในรัฐเบงกอลตะวันตกเป็นทางเชื่อมต่อเท่านั้น รวมทั้งยังมีชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประชาชนส่วนใหญ่ของพื้นที่อื่น ๆ ในอินเดีย (ภาพที่ 1)

จุดเด่นของภูมิภาค NER ของอินเดีย ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามจำนวนมาก และมีประชากรรวมกว่า 51 ล้านคน โดยมีสัดส่วนของประชากรวัยทำงานประมาณร้อยละ 60 อีกทั้งยังมีเขตแดนที่ติดกับหลายประเทศ จึงทำให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างอินเดียกับประเทศต่าง ๆ

ภูมิภาค NER มีความใกล้ชิดกับไทยทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ มีความนิยมไทยและรู้สึกเป็นมิตรกับชาวไทยเป็นอย่างมาก โดยมีชนเผ่าไทตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาค อย่างน้อย 6 เผ่า คือ ไทอาหม ไทอ้ายตอน ไทผาเกในรัฐอัสสัม ไทคำดี ไทตรัง และไทคำ ยังในรัฐอรุณาจัลประเทศ ปัจจุบันแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้แล้ว แต่ยังคงมีความรู้สึกใกล้ชิดและมีทัศนคติที่ดีกับชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทผาเกในรัฐอัสสัม ซึ่งยังคงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนไทย นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท โดยมีวัดพุทธหมู่บ้านไทผาเกเป็นศูนย์รวมจิตใจและสืบสานประเพณีแบบดั้งเดิม

ในอดีต NER ประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาที่ไม่ทัดเทียมภูมิภาคอื่นของประเทศรัฐบาลอินเดียจึงได้จัดตั้งกระทรวงการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Ministry of Development of North Eastern Region-MDoNER) ขึ้นในปี 2544 เพื่อเป็นหน่วยงานหลักในการวางแผน ปฏิบัติการและการกำกับดูแล แผนการพัฒนาและโครงการในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ของอินเดีย ซึ่งเป็นกระทรวงเดียวของประเทศที่ใช้เงื่อนไขเชิงพื้นที่ในการบริหารจัดการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญในแง่ยุทธศาสตร์ของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยรัฐบาลอินเดียเพิ่มมากขึ้น

ตั้งแต่รัฐบาลนายเนเรนทระ โมที เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสมัยแรกในปี 2557 รัฐบาลได้ประกาศให้นโยบายพัฒนาภูมิภาค NER เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของรัฐบาล เนื่องจากเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาภูมิภาค NER ให้มีความเข้มแข็งและหลอมรวมให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกับส่วนใหญ่ของประเทศอินเดียทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งเพื่อป้องกันและลดทอนปัญหาความมั่นคงบริเวณชายแดน ภูมิภาค NER จึงได้รับความสนใจและได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลอินเดียเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณสุข โภค เครือข่ายโทรศัพท์/อินเทอร์เน็ต รวมทั้งเส้นทางเชื่อมโยงทั้งทางถนน รถไฟ และสนามบิน ล่าสุดในปี 2567 รัฐบาลอินเดียได้ประกาศตั้งโรงงานผลิตเซมิคอนดักเตอร์แห่งที่สองของอินเดียในรัฐอัสสัม เพื่อส่งเสริมให้เกิดอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในภูมิภาคและกระตุ้นการลงทุนจากต่างชาติ

ภาพที่ 1 ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region: NER)

1.1.4 อุปสรรคและความท้าทาย

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าไทยกับอินเดียมีโอกาสมากที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์และพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน เนื่องจากพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีและยาวนานรวมทั้งนโยบายที่

สอดคล้องกัน แม้ว่าการค้าและการลงทุนระหว่างไทยกับอินเดียจะขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ถือได้ว่า อินเดียเป็นประเทศหุ้นส่วนที่มีศักยภาพสูงแต่ยังไม่ได้รับการเติมเต็ม (unfulfilled potential) ทั้งตลาดการค้า การลงทุน และพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ รวมทั้งแหล่งถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ให้กับประเทศไทย

อุปสรรคที่สำคัญ คือ ความสนใจและผลประโยชน์ที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น อินเดียให้ความสำคัญลำดับต้นกับเรื่องความมั่นคงและการทหาร ขณะที่ไทยมุ่งผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีจากอินเดีย ด้านการค้า พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นที่สินค้าส่งออกของทั้งสองประเทศมีความเหมือนและจะเป็นคู่แข่งกัน และยังมีปัจจัยสำคัญ คือ นโยบาย Make in India ของรัฐบาลอินเดียซึ่งส่งเสริมให้อินเดียผลิตสินค้าเองและบริโภคนำเข้าภายในประเทศ อีกทั้งอินเดียตั้งเป้าหมายชัดเจนที่จะลดการขาดดุลการค้ากับประเทศต่าง ๆ (ไทยได้ดุลการค้ากว่า 6,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

จากโอกาสและอุปสรรคข้างต้น การพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือกับอินเดียอย่างมีเป้าหมายและเป็นระบบ ให้ความสำคัญและมีความตั้งใจอย่างจริงจังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ประเทศไทยสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสและศักยภาพได้อย่างเต็มที่ในสถานการณ์ที่มีการแข่งขันสูงจากประเทศต่าง ๆ ในการแข่งขันส่วนแบ่งในตลาดอินเดีย และที่สำคัญ คือ การเลือกดำเนินความสัมพันธ์และความร่วมมือกับอินเดียในสาขาและพื้นที่ที่ทั้งสองประเทศจะมีผลประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริง สามารถดำเนินการจริงอย่างเป็นรูปธรรม และให้อินเดียเห็นคุณค่าของประเทศไทยมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเปิดช่องทางและโอกาสไปสู่การค้าการลงทุน และความร่วมมือในสาขาอื่น ๆ ที่เป็นผลประโยชน์ของไทย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำนโยบาย “รุกตะวันออก (Act East)” อินเดีย มาวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการปรับท่าทีของอินเดียและผลประโยชน์ของอินเดียในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของประเทศไทยว่าอินเดียให้ความสำคัญกับประเด็นและความร่วมมือด้านใด และไทยมีผลประโยชน์และให้ความสำคัญเช่นเดียวกันหรือไม่ เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอในการปรับหรือดำเนินงานตามแผนงานหรือยุทธศาสตร์ของกระทรวงการต่างประเทศ และประเทศไทยในการดำเนินความสัมพันธ์และขยายความร่วมมือกับอินเดีย

1.2 การวิเคราะห์ความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ของส่วนราชการ

1.2.1 ยุทธศาสตร์ชาติ

หัวข้อการศึกษามีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน และยุทธศาสตร์ชาติด้านด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และมีความเชื่อมโยงกับ 2 แผนย่อย ภายใต้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการต่างประเทศ (พ.ศ. 2561-2580) 55/5มี ได้แก่ (1) ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและความร่วมมือเพื่อการพัฒนา

ระหว่างประเทศ (Sustainability/มีความมั่นคง ยั่งยืน) เป็นการเพิ่มโอกาส ลดอุปสรรคทางเศรษฐกิจของไทย เสริมสร้างขีดความสามารถ แสวงหาตลาด แหล่งลงทุนและแหล่งวัตถุดิบใหม่ รวมทั้งแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และเรียนรู้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศจากต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในศูนย์กลางการค้า การลงทุน การบริการและความเชื่อมโยงที่สำคัญในภูมิภาคเอเชีย โดยมีระบบเศรษฐกิจที่เน้นนวัตกรรมดีขึ้น เป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืนกับต่างประเทศเพื่อร่วมกันบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก และ (2) การส่งเสริมสถานะและบทบาทของประเทศไทยในประชาคมโลก (Status/มีสถานะและเกียรติภูมิ) จากการมีบทบาทในความร่วมมือให้ไทยเป็นที่ยอมรับและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องของต่างประเทศต่อไทย ส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนาและความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม โดยมีเป้าหมายให้ประเทศไทยมีเกียรติภูมิ อำนาจต่อรอง และได้รับการยอมรับในสากลมากขึ้น

1.2.2 แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงการต่างประเทศ

กระทรวงการต่างประเทศมีแผนยุทธศาสตร์รายภูมิภาค และแผนปฏิบัติการการทูตพหุภาคี พ.ศ. 2566-2570 ของกระทรวงการต่างประเทศ แผนย่อยยุทธศาสตร์ภูมิภาคเอเชียใต้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหัวข้อศึกษาโดยกำหนดอินเดียเป็นประเทศยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้น โดยมุ่งเน้นในด้านการส่งเสริมสภาพแวดล้อมในการประกอบธุรกิจในอินเดียของผู้ประกอบการไทย รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือในกรอบความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation: BIMSTEC) การเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับเอเชียใต้ โดยเฉพาะด้านโลจิสติกส์และคมนาคม โครงการ India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway การเพิ่มเที่ยวบิน ตลอดจนส่งเสริมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ รวมถึงการส่งเสริมภาพลักษณ์ของไทยในฐานะศูนย์กลางบริการทางการแพทย์ (medical hub)

นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือในกรอบการสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) ระหว่างไทยกับอินเดีย ประกอบด้วยความร่วมมือใน 4 สาขา ได้แก่ (1) การเมืองและความมั่นคง (2) ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน (3) ความร่วมมือระดับภูมิภาค พหุภาคี และ (4) ความร่วมมือระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนระดับประชาชน สังคมวัฒนธรรมและการศึกษาซึ่งภายใต้สาขานี้ กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา กำลังดำเนินโครงการเสริมสร้างบทบาทไทยโดยส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region-NER) ในด้านการท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา

โครงการเสริมสร้างบทบาทไทยฯ ใน NER เริ่มดำเนินการแล้วและเป็นปัจจุบันเป็นโครงการที่มีความเป็นรูปธรรมมากที่สุดในการเป็นการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับอินเดีย และจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่แผนการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อินเดีย สู่อการเป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์รอบด้าน (Comprehensive Strategic Partnership) ในอนาคตต่อไป อีกผลประโยชน์ของไทย คือ เป็นการเปิดตลาดใหม่ให้กับผู้ประกอบการไทยในสาขาที่ไทยมีศักยภาพสูง ได้แก่ การโรงแรมและการบริการ (hospitality) สุขภาพและเวลเนส (wellness) รวมถึงสินค้าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและ soft power ของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดใน NER อันเป็นโอกาสสำคัญในการขยายพื้นที่ของไทยในตลาดเกิดใหม่แห่งนี้ ซึ่งยังมีการแข่งขันไม่มาก และประเทศไทยมีความได้เปรียบ

บทที่ 2

การวิเคราะห์ประเด็นศึกษาและผลการศึกษา

ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ตั้งแต่รากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และการติดต่อค้าขาย ที่มีอย่างยาวนาน จนกระทั่งปัจจุบันที่ความร่วมมือเพิ่มขึ้นหลายมิติ ชุมชนอินเดียในไทยมีจำนวนมากกว่า 3 แสนคน ก่อปรกับเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศเติบโตอย่างต่อเนื่องในยุคที่แรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนจากสหรัฐอเมริกา และประเทศในตะวันตกมาเป็นประเทศในเอเชีย ซึ่งมีอินเดียขึ้นมาเป็นมหาอำนาจในภูมิภาค มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 4 ของโลก ขณะที่เศรษฐกิจไทยอยู่ในอันดับที่ 25 ของโลก ทั้งนี้ ด้วยศักยภาพในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของอินเดียในทางความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลาดที่มีประชากรกว่า 1,400 ล้านคน อำนาจทางการทหารและบทบาทที่เพิ่มขึ้นในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ ตลอดจนความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและ soft power ที่เข้มแข็ง จึงเป็นจังหวะเวลาที่เหมาะสมที่ประเทศไทยจะมุ่งกระชับความสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับอินเดียในด้านต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของไทยเอง ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์หาโอกาส อุปสรรค และข้อจำกัดในการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างไทยกับอินเดียมีอะไรบ้าง วัตถุประสงค์เพื่อให้ภาครัฐได้รับข้อมูลข้อเสนอแนะ และมุมมองเพิ่มเติมในการกำหนดทิศทางนโยบายและการจัดลำดับความสำคัญ

2.1 การกำหนดประเด็นศึกษา

2.1.1 นโยบาย Act East ของอินเดีย

ความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดย Act East เป็นการขยายขอบเขตจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจไปสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมมากขึ้น รวมถึงการสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการเชื่อมโยงระหว่างประชาชน

นโยบาย Act East ได้รับการขับเคลื่อนจากปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์/ภูมิรัฐศาสตร์หลายประการซึ่งรวมถึงการตอบสนองและถ่วงดุลอิทธิพลที่เพิ่มขึ้นของจีนในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก การรักษาความมั่นคงของเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ และการส่งเสริมวิสัยทัศน์ของอินเดียในเรื่อง “Free and Open Indo-Pacific” นอกจากนี้ยังมีปัจจัยความไม่มั่นคงในเมียนมาและการแข่งขันทางอิทธิพลระหว่างสหรัฐฯ กับจีนด้วย

ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย ได้พัฒนาจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจไปสู่การเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ที่แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและการทูตมีความแน่นแฟ้นขึ้น เห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การฝึกซ้อมทางทหารและการพบหารือในกรอบความร่วมมือและในระดับสูงที่เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดที่สำคัญ ได้แก่ การเชื่อมโยงและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น โครงการ IMT Trilateral Highway ที่ยังคงหยุดชะงัก และมีความไม่สมดุลในความสัมพันธ์และมูลค่าทางการค้า

ในมุมมองของอินเดีย ประเทศไทยมีที่ตั้งและตำแหน่งที่สำคัญอย่างยิ่งสามารถทำหน้าที่เป็นสะพานที่เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ภาคพื้นทวีปและยุทธศาสตร์ทางทะเลของอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญสำหรับอินเดียในการเข้าถึงภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและช่องแคบมะละกาในเวลาเดียวกัน

2.1.2 กลไกที่มีอยู่ในปัจจุบันและสถานะความสัมพันธ์

ที่ผ่านมา ไทยกับอินเดียจัดการประชุมสำคัญภายใต้กลไกทวิภาคี และได้ยกระดับความสัมพันธ์ทวิภาคี ดังนี้

1) การประชุมหารือระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศไทย-อินเดีย (Foreign Office Consultations: FOC) ซึ่งมีขึ้น 7 ครั้ง ล่าสุดเมื่อเดือนสิงหาคม 2566 ที่กรุงเทพฯ

2) การประชุมคณะกรรมการร่วมเพื่อความร่วมมือทวิภาคีไทย-อินเดีย ระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (Meeting of the Thailand-India Joint Commission for Bilateral Cooperation: JC) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2567 ที่กรุงนิวเดลี

3) การสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2568 ประกอบด้วย ความร่วมมือใน 4 สาขา ได้แก่

3.1) ด้านการเมืองและความมั่นคง โดยการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอผ่านการแลกเปลี่ยนและประชุมระดับสูง การประชุมระดับผู้นำ และการประชุมในกลไกความสัมพันธ์ทวิภาคีต่าง ๆ ที่มีอยู่ อาทิ JC และ FOC ส่งเสริมกลไกและความร่วมมือด้านความมั่นคงที่มีอยู่ โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและเทคโนโลยีป้องกันประเทศ การฝึกซ้อม การวิจัย การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการข่าว รวมทั้งจัดตั้งกลไกการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส 2+2 ของกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงกลาโหม

3.2) ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุน (1) ส่งเสริมการค้าและการลงทุน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญในอนาคต อาทิ พลังงานทดแทน ยานยนต์ไฟฟ้า ไอซีที เทคโนโลยีอวกาศ สตาร์ทอัพ (2) เป้าหมายเพิ่มมูลค่าการค้าทวิภาคีเท่ากับ 35,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี 2570 (3) ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกการค้าผ่าน FTA ไทย-อินเดีย และความตกลงการค้าสินค้าอาเซียน-อินเดีย (AITIGA) (4) ส่งเสริมการลงทุน เพื่อใช้ประโยชน์จาก

นโยบายและมาตรการการลงทุนที่ทั้งสองฝ่ายมีอยู่ อาทิ EEC/Make in India (5) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ/SMEs และสตาร์ทอัพ (6) เพิ่มความเชื่อมโยง (connectivity) ระหว่างกันในกลุ่มภาค โดยเร่งรัดโครงการที่มีอยู่ เช่น โครงการถนนสามฝ่ายอินเดีย-เมียนมา-ไทย และการทบทวนการเจรจาเกี่ยวกับบริการทางอากาศเพื่อเพิ่มสิทธิความจุการบิน (7) จัดการประชุม India-Thailand Joint Business Forum (ITJBF) ทุก 2 ปี เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคเอกชน

3.3) การแลกเปลี่ยนระดับประชาชน สังคมวัฒนธรรมและการศึกษา

(1) การท่องเที่ยว (การจัดงานแต่งงาน MICE medical tourism และการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา) (2) การศึกษา การให้ทุนการศึกษา (3) ด้านวัฒนธรรม (โบราณคดี การจัดนิทรรศการและกิจกรรมทางวัฒนธรรม และกีฬา) (4) ความร่วมมือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (NER) (การท่องเที่ยว วัฒนธรรม การศึกษา และความร่วมมือเพื่อการพัฒนา) (5) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เกษตรกรรม เทคโนโลยีชีวภาพ และเทคโนโลยีอวกาศ) (6) ด้านสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์ และการแพทย์แผนดั้งเดิม และ (7) การพัฒนาศักยภาพสตรีอย่างรอบด้าน

3.4) ความร่วมมือระดับภูมิภาค พหุภาคี และความร่วมมือระหว่างประเทศ

(1) ความร่วมมือในสหประชาชาติ (2) ความร่วมมือในกรอบภูมิภาคและอนุภูมิภาคต่าง ๆ อาทิ ACMECS MGC BIMSTEC IORA ACD และ ASEAN (3) การใช้ประโยชน์จาก ASEAN-India Comprehensive Strategic Partnership และการสนับสนุนความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนและกลไกต่าง ๆ ของอาเซียน

4) การให้ความสำคัญกับ BIMSTEC ในฐานะที่เป็นสมาชิกก่อตั้งและมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุด เพื่อให้ภูมิภาคอ่าวเบงกอลเป็นภูมิภาคที่มีสันติภาพ มั่งคั่ง และยั่งยืน และส่งเสริมความเชื่อมโยงระหว่างกัน

ขณะเดียวกัน ได้มีการลงนามบันทึกความเข้าใจ (MoU) 5 ฉบับ คือ (1) ในด้านเทคโนโลยีดิจิทัลระหว่างกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมกับกระทรวงอิเล็กทรอนิกส์และสารสนเทศของอินเดีย (2) การพัฒนาและอนุรักษ์มรดกทางทะเลพื้นที่ National Maritime Heritage Complex ในเขต Lothal รัฐคุชราต อินเดีย (3) ด้าน MSMEs ระหว่างสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับวิสาหกิจอุตสาหกรรมขนาดเล็กของรัฐบาลสาธารณรัฐอินเดีย (National Small Industries Corporation Ltd.) (4) MoU ระหว่างสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน) กับวิสาหกิจเพื่อการพัฒนาหัตถกรรมและหัตถอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐบาลอินเดีย (North Eastern Handicrafts & Handlooms Development Corporation Ltd.) (5) ความร่วมมือกับภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียด้านการพัฒนา

ก. ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ

ในการประชุมหารือระดับปลัดกระทรวงการต่างประเทศไทย-อินเดีย เมื่อเดือนสิงหาคม 2566 มีการตั้งเป้าหมายเพิ่มมูลค่าการค้าทวิภาคีระหว่างกันเป็น 35,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายในปี 2570

การค้าโดยรวม ในปี 2567 อินเดียเป็นคู่ค้าอันดับที่ 11 ของไทย โดยเป็นคู่ค้าอันดับที่ 1 ในภูมิภาคเอเชียใต้ มีมูลค่ารวม 17,452 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.8) โดยไทยส่งออก 11,755 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.2) และนำเข้า 5,697 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ลดลงร้อยละ 3.9) โดยไทยได้ดุลการค้า 6,058 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ภาพที่ 2)

การลงทุน ปี 2566 อินเดียมีมูลค่าการลงทุนทางตรงในไทยรวม 61.38 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่การลงทุนทางตรงของไทยในอินเดียมีมูลค่ารวม 854.91 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

FTA ไทย-อินเดีย มีการเปิดเสรีสินค้าส่วนแรก (Early Harvest Scheme: EHS) 82 รายการ โดยลดภาษีเหลือ 0% ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2549 และเมื่อปี 2555 เพิ่มรายการสินค้าคู่เย็น พิกัด 8418.10 รวมสินค้าในกลุ่ม EHS มีทั้งหมด 83 รายการ¹ ขณะนี้อยู่ระหว่างเจรจา FTA ฉบับสมบูรณ์ เพื่อเปิดเสรีสินค้าเพิ่มเติม การค้า บริการและการลงทุน สุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (SPS) และ อุปสรรคทางเทคนิค (TBT)

FTA อาเซียน-อินเดีย กับสมาชิกอาเซียน 5 ประเทศ (บรูไน มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ไทย) โดยไทยได้ยกเลิกภาษีสินค้าให้อินเดีย คิดเป็นร้อยละ 83.66 และอินเดียได้ยกเลิกภาษีสินค้าให้ไทย คิดเป็นร้อยละ 79.35 นอกจากนี้ การประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนว่าด้วยเรื่อง ความตกลงการค้าสินค้าของอาเซียน (ASEAN Trade in Goods Agreement: ATIGA) เมื่อเดือน กุมภาพันธ์ 2568 ได้หารือความคืบหน้าในการเจรจากระดับ ATIGA ที่มีการเจรจาเสร็จสิ้นแล้ว ร้อยละ 89 ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับการอนุเคราะห์ยิ่ง การปฏิบัติ พิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์บางประเภท และกลไกการระงับข้อพิพาท และมีเป้าหมายให้มีการลงนามใน ระหว่างการประชุมสุดยอดอาเซียนในเดือนพฤศจิกายน 2568

ในช่วงการเยือนไทยของนายกรัฐมนตรีอินเดียเมื่อเดือนเมษายน 2568 ทั้งสองฝ่าย เห็นพ้องกันว่า ไทยและอินเดียยังมีศักยภาพที่จะเพิ่มพูนความร่วมมือด้านการค้าระหว่างกันได้อีกมาก โดยนายกรัฐมนตรีขอให้ฝ่ายอินเดียพิจารณาผ่อนปรนมาตรการการนำเข้าสินค้าเพื่อสร้างบรรยากาศที่ เอื้อต่อการค้าระหว่างกัน โดยสินค้าไทยหลายประเภทเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตสินค้า ซึ่งสนับสนุนนโยบาย Make in India ของอินเดียด้วย อีกทั้งเสนอให้มีการยกระดับกลไกการหารือ

¹ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, สรุป สถานการณ์เจรจา FTA ของไทย (ฉบับเผยแพร่), [ออนไลน์], กรกฎาคม 2568

ด้านการค้า โดยเฉพาะให้การประชุม Joint Trade Committee เป็นระดับรัฐมนตรี การปรับปรุงความตกลงการค้าเสรีไทย-อินเดีย และความตกลง ASEAN-India Trade in Goods ให้ครอบคลุมสินค้ามากขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าการค้าและส่งเสริมห่วงโซ่การผลิตระหว่างกัน รวมถึงสนับสนุนให้มีการจัด India-Thailand Joint Business Forum (ITJBF) อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเวทีให้ภาคเอกชนมีเครือข่ายทางธุรกิจ

ภาพที่ 2 สถิติการค้าโดยรวมระหว่างไทยกับอินเดียในปี 2567

ข. ความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงและการทหาร

ในด้านความมั่นคงและการทหาร มีกรอบการหารือ 3 เหล่าทัพ ได้แก่ (1) Army-to-Army Staff Talks (MAITREE) เพื่อหารือการฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวกรอง และพัฒนาความสามารถทางทหารร่วมกัน (2) Navy-to-Navy Staff Talks ระหว่างกองทัพเรือทั้งสองฝ่ายในการประสานงานลาดตระเวน การฝึกซ้อมทางทะเล และการจัดการภัยคุกคามทางทะเล และ (3) Air Staff Talks ระหว่างกองทัพอากาศเพื่อวางแผนการฝึกซ้อมร่วม การแบ่งปันเทคโนโลยี และการประสานงานในภารกิจช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศ นอกจากนั้น มีการประชุมหารือด้านการทหารระหว่างกระทรวงกลาโหมไทยกับอินเดีย ครั้งที่ 9 ที่อินเดีย ในด้านการฝึกซ้อมร่วมมีความร่วมมือ Thailand-India Coordinated Patrol (CORPAT) เป็นการลาดตระเวนร่วมในอ่าว

เบงกอลและทะเลอันดามัน เพื่อตรวจปราบการทะเลละเมิด กิจกรรมลักลอบ และค้ำมนุษย์ทางทะเล และการฝึกหัดระหว่างกองทัพอากาศภายใต้รหัส SIAM BHARAT ในรูปแบบการฝึกผสมในเรื่อง การให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาภัยพิบัติ นอกจากนี้ยังมีคณะทำงานร่วม Thailand-India Joint Working Group on Security Cooperation จัดขึ้น 13 ครั้ง ล่าสุดเมื่อสิงหาคม 2567 ซึ่งมีการขยายความร่วมมือใหม่ทั้งด้านต่อต้านการก่อการร้าย การรักษาความมั่นคงชายแดน และการฝึกผสมกำลัง ทั้งนี้ ในช่วงการเยือนไทยของนายกรัฐมนตรีอินเดียมีการหารือในเรื่องการจัดตั้ง Joint Working Group on Defense Industry โดยเร็วด้วย

ค. ความสัมพันธ์ด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา

ไทยและอินเดียมีความผูกพันด้านวัฒนธรรมผ่านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศาสนา พราหมณ์ฮินดูมายังไทย มรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีจากอินเดียยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนิน ชีวิตของคนไทย ทั้งทางด้านศาสนา ภาษา วรรณกรรม และศิลปะแขนงต่าง ๆ

สังคมและวัฒนธรรม ในปัจจุบันเยาวชนไทยให้ความสนใจเกี่ยวกับอินเดียมากขึ้น มีการตั้ง ศูนย์อินเดียศึกษาทั้งที่มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ และตามภูมิภาคต่าง ๆ นักเรียนไทยกำลังศึกษาใน อินเดียประมาณ 600 คน ขณะที่อินเดียเห็นว่าไทยและอินเดียมีมรดกวัฒนธรรมทางภาษาและ พุทธศาสนาที่เชื่อมโยงประชาชนของทั้งสองประเทศ ซึ่งทั้งสองฝ่ายควรสืบสานและส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์จากมรดกเหล่านี้

ไทยและอินเดียได้ลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านวัฒนธรรมตั้งแต่ปี 2520 และขยายเวลาความตกลงมาอย่างต่อเนื่องจนฉบับที่ 4 (ปี 2566-2570) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้าน โบราณคดีการอนุรักษ์โบราณสถาน ศิลปวัตถุและศาสนสถาน การแลกเปลี่ยนการแสดงทางวัฒนธรรม รวมถึงความร่วมมือในสาขาใหม่ ๆ อาทิ ทัศนศิลป์จดหมายเหตุหอสมุด และการแปลงานวรรณกรรม นอกจากนี้ไทยยังพยายามผลักดันและเผยแพร่ soft power ของไทยไปยังอินเดีย อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการศึกษา ความร่วมมือด้านการศึกษามีส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือด้านการอุดมศึกษา ซึ่งรัฐบาลอินเดีย โดย Indian Council for Cultural Relations (ICCR) ได้มอบทุนการศึกษาให้แก่ นักเรียนและบุคลากรไทยกว่า 80 ทุนต่อปีและมีทุนการศึกษาสำหรับการศึกษาระดับปริญญาเอกใน สถาบัน Indian Institute of Technology (IIT) ปีละกว่า 100 ทุน (รวม 1,000 ทุนสำหรับ 10 ประเทศ สมาชิกอาเซียน) ปัจจุบัน มีนักเรียนไทยศึกษาต่อในอินเดียประมาณ 600 คน

ง. ชาวอินเดียที่อพยพไปต่างแดน (Indian Diaspora) และชุมชนชาวอินเดียในประเทศไทย

ชุมชนชาวไทยเชื้อสายอินเดียมีสำคัญและเป็นรากฐานต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ชุมชนชาวอินเดียในประเทศไทยแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มชาวพราหมณ์ที่มีบทบาทสำคัญ ในราชสำนักมาแต่โบราณ และชาวฮินดูและซิกข์ที่อพยพเข้ามาในยุคหลัง รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน สะท้อนถึงคลื่นการอพยพจากสมัยโบราณจนถึงยุคปัจจุบัน โดยมีชุมชนสำคัญตั้งอยู่ในศูนย์กลางเมือง

อย่างกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และภูเก็ต ด้านจำนวนประชากร กระทรวงการต่างประเทศของอินเดียประเมินจำนวนชาวอินเดียและผู้มีเชื้อสายอินเดีย (PIOs และ NRIs) ในไทย ประมาณ 275,000 คน ขณะที่แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ประเมินจำนวนชาวไทยเชื้อสายอินเดียไว้สูงถึงประมาณ 465,000 คน

บทบาทเชิงเศรษฐกิจ ชุมชนชาวอินเดียในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของความสำเร็จทางการค้าย้อนไปถึงยุคบริษัทอินเดียตะวันออก ในปัจจุบันมีกรณีตัวอย่างที่โดดเด่นที่สุดคือ บริษัท อินโดรามา เวนเจอร์ส จำกัด (มหาชน) หรือ IVL ซึ่งเป็นตัวอย่างสำคัญของบริษัทที่มีต้นกำเนิดจากชาวอินเดียที่เติบโตเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญในประเทศไทย บริษัทนี้ก่อตั้งโดย Alok Lohia ซึ่งเป็นผู้นำระดับโลกในการผลิตเม็ดพลาสติก PET และเป็นบริษัทที่มีมูลค่าสูงสุดเป็นอันดับที่ 12 ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ด้วยมูลค่า 247,000 ล้านบาท ความสำเร็จของบริษัทที่ตั้งโดยผู้มีเชื้อสายอินเดียอย่าง IVL มีผลกระทบที่สำคัญ โดยมูลค่ามหาศาล สถานะในตลาดหลักทรัพย์ และการดำเนินงานทั่วโลก ได้กระตุ้นให้เกิดการลงทุนจากอินเดียเพิ่มเติม ทำหน้าที่เป็นแม่เหล็กดึงดูดเงินทุนและเป็นสัญลักษณ์ของโอกาสและช่องทาง ซึ่งท้ายที่สุดก็ช่วยเสริมสร้างการรับรู้โอกาสทางเศรษฐกิจโดยรวม บริษัทอินเดียขนาดใหญ่ เช่น Tata Group, Aditya Birla, NIIT, Bajaj Auto และ Royal Enfield ได้เข้ามาลงทุนในประเทศไทยในหลากหลายอุตสาหกรรม ตั้งแตยานยนต์ เหล็ก ไปจนถึงไอที นอกจากนี้ยังมีองค์กรชุมชนชาวอินเดียต่าง ๆ เช่น ชมรมธุรกิจไทย-อินเดีย (Thai-India.com) และสมาคมการค้าส่งเสริมการส่งออกและการลงทุน (PEITA.ORG) ยังสามารถมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการลงทุนและการค้าทวิภาคีที่มีนัยสำคัญ โดยการทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและตัวกลางสำหรับการจัดการพบปะ/การเจรจาระดับสูงทั้งในด้านการเมืองและธุรกิจ

บทบาทเชิงวัฒนธรรม และ Soft Power การมีส่วนร่วมของชุมชนชาวอินเดียสามารถสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนในหลายด้าน อาทิ การทำให้การทูตเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมผ่านเทศกาลที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ได้แก่ เทศกาลดั้งเดิมอย่างดิwali (Diwali) และโฮลี (Holi) ที่ได้ก้าวข้ามเทศกาลทางศาสนาไปสู่การเป็นงานสาธารณะขนาดใหญ่ รัฐบาลไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้การสนับสนุนและส่งเสริมงานต่าง ๆ อย่างแข็งขัน โดยเทศกาลดิwaliได้พัฒนาเป็นโครงการเทศกาล Amazing Thailand Diwali Festival ซึ่งถูกกำหนดอย่างชัดเจนว่าเป็นโครงการ "Soft Power" โดยมีเป้าหมายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เติบโตของสังคมพหุวัฒนธรรม และเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในเชิงยุทธศาสตร์ ซึ่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นเครื่องมือทางการต่างประเทศและเศรษฐกิจโดยเจตนา ซึ่งสะท้อนถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ที่รัฐบาลไทยได้นำผลงานทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีบทบาทอย่างแข็งขันในการสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมที่สอดคล้องกับกำหนดการทางการทูตอย่างเป็นทางการ ตัวอย่างเช่น การเฉลิมฉลองครบรอบ 70 ปี และ 75 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูต

จ. ความสัมพันธ์และความร่วมมือในด้านอื่น ๆ

ความเชื่อมโยง โดยอินเดียเป็นประเทศหุ้นส่วนสำคัญของการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคเอเชียใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งทางบกและทางทะเล โดยเฉพาะโครงการ India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway Project (ภาพที่ 3) ซึ่งทั้งสองฝ่ายพยายามผลักดันอย่างเต็มที่ และสำหรับการเชื่อมโยงทางทะเล ไทยมีโครงการแลนด์บริดจ์ที่จะสร้างความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมทางทะเล เชื่อมมหาสมุทรแปซิฟิกกับมหาสมุทรอินเดีย โดยไทยได้เชิญชวนให้ภาคเอกชนอินเดียมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ ไทยยังมีแผนที่จะพัฒนาท่าเรือระนอง ให้เป็นท่าเรือขนส่งสินค้าหลักเชื่อมต่อท่าเรือทางฝั่งตะวันออกของอินเดีย และประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียใต้ ซึ่งจะสนับสนุนความตกลงว่าด้วยความร่วมมือด้านการขนส่งทางทะเลระหว่างประเทศสมาชิก BIMSTEC

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไทยมองอินเดียเป็นต้นแบบของการสร้างระบบนิเวศสำหรับการพุ่มฟักสตาร์ทอัพ และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายระหว่างสตาร์ทอัพของทั้งสองประเทศ ให้มีความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น โดยเฉพาะในสาขาที่อินเดียมีความเชี่ยวชาญ เช่น ความมั่นคงทางอาหารและพลังงาน ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม AI และอวกาศ ซึ่งอินเดียมีความก้าวหน้าในด้านนี้ และไทยต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างกันต่อไป

ภาพที่ 3 โครงการถนนสามฝ่ายอินเดีย-เมียนมา-ไทย (India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway Project)

การท่องเที่ยว ไทยยกเว้นการตรวจลงตราให้นักท่องเที่ยวอินเดีย ขณะที่อินเดียได้ ยกเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตราประเภทท่องเที่ยว (e-Tourist visa) ให้นักท่องเที่ยวไทย นอกจากนี้ อินเดียพร้อมสนับสนุนข้อเสนอของไทยในการขยายเที่ยวบินไปยังเมืองอื่นของอินเดียมากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนกองถ่ายทำภาพยนตร์และโฆษณาจากอินเดียให้ใช้ประเทศไทยเป็นสถานที่ถ่ายทำ และใช้บริการขั้นหลังการผลิต (Post Production) และยินดีที่ไทยพร้อมมีส่วนร่วมในการพัฒนาและ ขยายเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา (Buddhist Circuit) ซึ่งจะมีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยว ของทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศจะร่วมผลักดันการเชื่อมโยงระบบจ่ายเงินออนไลน์ ระหว่าง UPI ของอินเดียกับพร้อมเพย์ของไทย ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวของทั้งสองประเทศ

โดยรวมความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศเป็นไปอย่างราบรื่นและใกล้ชิด ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ถือว่า ความสัมพันธ์มีพลวัตจากการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้แทนระดับสูงดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2567 มีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะจากอินเดียมาประดิษฐานเป็นการชั่วคราวในไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 28 กรกฎาคม 2567 ตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์-18 มีนาคม 2567 ประเมินการว่า มีประชาชนไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เดินทางไปสักการะรวมกว่า 4 ล้านคน

2.2 การวิเคราะห์ประเด็นศึกษา

2.2.1 ความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย จากนโยบาย Act East

ความร่วมมือด้านความมั่นคง กรอบหารือและกิจกรรมในระดับต่าง ๆ รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างอินเดียและไทยแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่เพิ่มขึ้นในการกระชับความร่วมมือด้านความมั่นคงและการทูต ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของนโยบาย Act East มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม อาทิ การฝึกซ้อมทางทหารร่วมและการหารือประเด็นด้านความมั่นคงที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่กิจกรรมประจำปี แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงกรอบความร่วมมือที่จริงจัง และต่อเนื่องการแลกเปลี่ยนการเยือนในระดับสูง กล่าวคือ การพบปะระหว่างนายกรัฐมนตรี Narendra Modi กับนายกรัฐมนตรีแพทองธาร ชินวัตร ในเดือนตุลาคม 2567 ในช่วงการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกใน สปป.ลาว ถือเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจทางการเมืองในการผลักดันความร่วมมือไปข้างหน้า อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศยังอยู่ในระดับที่ยังไม่พัฒนาเติบโตเท่าที่ควร โดยสาเหตุหลัก คือ ความแตกต่างทางผลประโยชน์และสาขาความร่วมมือที่เป็นที่สนใจ

2.2.2 ประเมินกลไกและความสัมพันธ์ในปัจจุบัน

กลไกหลักในปัจจุบัน ประกอบด้วย (1) การประชุมหารือระดับปลัดกระทรวง การต่างประเทศไทย-อินเดีย (Foreign Office Consultations) (2) การประชุมคณะกรรมการร่วม เพื่อความร่วมมือทวิภาคีไทย-อินเดีย ระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (Meeting of the Thailand-India Joint Commission for Bilateral Cooperation) และ (3) การสถาปนาความเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (Strategic Partnership) น่าจะเพียงพอต่อการส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือในภาพใหญ่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า อินเดียสถาปนาการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับ 5 ประเทศ ในอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย แต่ในปัจจุบันทั้งหมด ยกเว้นไทยได้ยกระดับความสัมพันธ์เป็นหุ้นส่วนยุทธศาสตร์อย่างรอบด้านแล้ว (Comprehensive Strategic Partnership)

ในเชิงสถานะความสัมพันธ์

ในด้านเศรษฐกิจ แม้ทั้งสองประเทศจะเห็นพ้องในการยกระดับกลไกการหารือด้านการค้าโดยเฉพาะการประชุม Joint Trade Committee เป็นระดับรัฐมนตรี การปรับปรุงความตกลงการค้าเสรีไทย-อินเดีย รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการจัด India-Thailand Joint Business Forum (ITJBF) อย่างต่อเนื่อง แต่ในภาพรวมยังมีปฏิสัมพันธ์น้อยและไม่สม่ำเสมอทั้งหอค้าและภาคเอกชน โดยรวม จึงขาดพลวัตและการหารืออย่างจริงจังว่าทั้งสองฝ่ายต้องการสิ่งใด เห็นผลประโยชน์ด้านใด และจะผสานความร่วมมือและอำนวยความสะดวกระหว่างกันอย่างไร

ในด้านการเมือง ควรผลักดันมีการแลกเปลี่ยนการเยือนและส่งเสริมความร่วมมือทั้งฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และยุติธรรม ตัวอย่างล่าสุด ผู้อำนวยการศูนย์อินเดียศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำประธานศาลรัฐธรรมนูญและคณะผู้ศึกษาอบรมหลักสูตร "ข้าราชการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญระดับอำนวยการ" (สคอ.) รุ่นที่ 1 เดินทางไปศึกษาดูงานศาลสูงสุดแห่งอินเดีย ระหว่างวันที่ 4-9 สิงหาคม 2568 รวมทั้งรับฟังการบรรยาย ณ มหาวิทยาลัยกฎหมายแห่งชาติเดลี (National Law University Delhi) ซึ่งในการเยือนครั้งนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้ขอความร่วมมือจากศาลสูงสุดแห่งอินเดียในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการจัดเก็บ ประมวล การวิจัยทางกฎหมาย และการจัดการคดี อาทิ การถอดความข้อโต้แย้งด้วยวาจา²

² สัมภาษณ์ รศ. สุรัตน์ โหราชัยกุล, ผู้อำนวยการศูนย์อินเดียศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 18 สิงหาคม 2568

2.3 สรุปผลการศึกษา

2.3.1 มุมมองและผลประโยชน์ของอินเดียจากนโยบาย Act East

เมื่อวิเคราะห์ประเด็นที่อินเดียมีผลประโยชน์และมีความสนใจไทยตามนโยบาย Act East³ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การเสริมสร้างความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ อินเดียยกระดับความสัมพันธ์กับไทย ผ่านการเยือนระดับผู้นำและการประชุมสุดยอดหมู่คณะในกรอบอาเซียน-อินเดีย เพื่อยืนยันพันธะในการร่วมมือด้านความมั่นคงและการเมืองในภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งมองว่าไทยมีบทบาทสำคัญต่อวิสัยทัศน์ Indo-Pacific เพื่อสร้างภูมิภาคที่เสรี เปิดกว้าง และร่วมมืออย่างครอบคลุม

2) ความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเล อินเดียซึ่งเป็นหนึ่งในผู้มีบทบาทสำคัญด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในเส้นทางเดินเรือในอินโด-แปซิฟิก เห็นความสำคัญประเทศของไทยในด้านที่ตั้งและความสัมพันธ์ทางการทหาร ทำให้โดยอินเดียสนับสนุนการซ้อมรบร่วมลาดตระเวนทางทะเลและการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านภัยคุกคามทางทะเลกับกองทัพเรือไทย ทั้งนี้ อินเดียหากระแวงการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเอเชียใต้และมหาสมุทรอินเดีย จึงหันมาให้ความสำคัญกับกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาคมากขึ้น และประสงค์จะเพิ่มระดับการมีปฏิสัมพันธ์กับไทยมากขึ้นภายใต้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ อาทิ ASEAN และ BIMSTEC

3) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยง อินเดียมองไทยเป็นประตูสู่อาเซียน จึงให้ความสำคัญกับโครงการถนนและทางรถไฟสามฝ่าย (อินเดีย-เมียนมา-ไทย) ตลอดจนเครือข่ายโลจิสติกส์ที่จะเชื่อมไทยเข้ากับเส้นทางค้าทะเลและเส้นทางบกของอินเดียและเป็นประตูสู่อาเซียน

4) การแลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยีและสตาร์ทอัพ อินเดียให้ความสำคัญกับการลงทุนเทคโนโลยี สตาร์ทอัพ และการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา-วัฒนธรรมกับไทย เพื่อสร้างเครือข่ายผู้ประกอบการและบุคลากรที่แข็งแกร่งระหว่างสองประเทศ

5) ความร่วมมือด้านดิจิทัลและไซเบอร์ อินเดียให้ความสำคัญกับไทยในฐานะหุ้นส่วนด้านการพัฒนาศักยภาพ cyber security และโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล และส่งเสริมการแลกเปลี่ยนการฝึกอบรมบุคลากรด้านความปลอดภัยไซเบอร์

เวทีสำคัญที่ไทยมีความใกล้ชิดกับอินเดีย คือ กรอบความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอล สำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (BIMSTEC) ซึ่งไทยและอินเดียถือว่ามีบทบาทสำคัญของการรวมกลุ่มดังกล่าวที่จัดตั้งขึ้นตาม Bangkok Declaration เมื่อปี 2540

³ From 'Look East' to 'Act East': Mapping India's Southeast Asian Engagement (Issue No. 800 MAY 2025) โดย Shantanu Roy-Chaudhury ลงในเว็บไซต์ Observer Research Foundation ของอินเดีย

นอกจากนี้ยังมีอีกหนึ่งกรอบความร่วมมือที่ไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตร โดยมีอินเดียเป็นสมาชิกก่อตั้ง คือ กลุ่ม BRICS ซึ่งไทยได้เข้าร่วมกลุ่ม BRICS ในฐานะประเทศหุ้นส่วน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568

2.3.2 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ: โอกาสและข้อจำกัด

กลไกส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจยังมีไม่เพียงพอ ซึ่งความสัมพันธ์ในด้านนี้มีทั้งโอกาสและผลประโยชน์พอ ๆ กับอุปสรรคและความท้าทาย ทั้งจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจโลกรวมทั้งการแข่งขันและความขัดแย้งทางการค้าระหว่างสหรัฐฯ กับจีน และการเปลี่ยนนโยบายของสหรัฐฯ ในเรื่องกำแพงภาษี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อส่งออกและห่วงโซ่อุปทาน

มุมมองและความต้องการของภาคเอกชนไทย ⁴

ภาคเอกชนไทยในหอการค้ามองโอกาสว่า (1) อินเดียเป็นตลาดผู้บริโภคขนาดใหญ่ ซึ่งไทยสามารถเข้าไปทำธุรกิจด้าน food processing วัสดุก่อสร้าง และสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมและกำลังซื้อของชนชั้นกลางอินเดียที่กำลังเติบโต โดยอินเดียมีข้อได้เปรียบด้านแรงงานที่มีราคาถูก (2) สามารถใช้ประโยชน์จากกรอบความตกลงการค้าเสรีทั้งระดับทวิภาคีกับไทย และอาเซียน-อินเดีย โดยภาษีศุลกากรจะลดลง ช่วยให้สินค้าไทยแข่งขันด้านราคาในตลาดอินเดียได้ดีขึ้น และ (3) การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการขนส่งในอินเดีย อาทิ การลงทุนในโครงการท่าเรือเมืองใหม่ และทางรถไฟของอินเดีย ช่วยลดต้นทุนโลจิสติกส์และเพิ่มความรวดเร็วในการขนส่ง

ในด้านอุปสรรค คือ (1) ความซับซ้อนด้านกฎระเบียบและภาษี กระบวนการขออนุมัติ ซึ่งการนำเข้าและส่งออกต้องใช้เอกสารหลายขั้นตอน ทำให้ต้นทุนเวลาและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (2) มาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non-Tariff Barriers-NTBs) ซึ่งรวมถึงการป้องกันการทุ่มตลาด (anti-dumping) สินค้าบางกลุ่มจากไทยเสี่ยงถูกดำเนินคดีภาษีต่อต้านการทุ่มตลาด หากราคาในอินเดียต่ำกว่าราคาในประเทศผู้ผลิต และ (3) ความแตกต่างของขนาดธุรกิจ รวมทั้งทางวัฒนธรรมและการสื่อสารภาษาของธุรกิจท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางเจรจาเชิงพาณิชย์ที่เน้นสร้างสัมพันธ์ระยะยาวต่างจากไทย บางครั้งนักธุรกิจไทยปรับตัวไม่ทัน

สิ่งที่ภาคเอกชนต้องการจากภาครัฐ คือ (1) รัฐบาลต้องเสาะหาและเข้าใจปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ (pain point) เรื่องการค้าและแก้ไขโดยด่วนเพื่อหาตลาดใหม่และส่งเสริมการค้า โดยบางกรณีเป็นการตอบโต้หรือการกีดกันทางการค้า (2) อำนวยความสะดวกให้เกิดการค้าขายที่สมดุลมากขึ้น โดยส่งเสริมให้ไทยซื้อสินค้าจากอินเดียซึ่งตรงตามความต้องการของอินเดียในการลดดุลการค้า (3) สร้างสภาพแวดล้อมให้ SME ไทยสามารถเป็นห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมการผลิตของอินเดีย

⁴ สัมภาษณ์ ปริณ จิตจรัสพร, กรรมการรองเลขาธิการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และประธานสภาธุรกิจไทย-อินเดีย, 7 กันยายน 2568.

จากข้อเท็จจริงพบว่า ไทยกับอินเดียมีความร่วมมือและกลไกต่าง ๆ ที่จะสามารถส่งเสริมความร่วมมือ แต่การส่งเสริมความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ผลักดันให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมและส่งผลให้เกิดพลวัตต่อสาขาความร่วมมืออื่น ๆ รวมทั้งการค้าและการลงทุนนั้น ต้องกำหนดสาขาความร่วมมือที่ทั้งสองประเทศมีผลประโยชน์ร่วมกัน และบางสาขาต้องแลกเปลี่ยนกัน เช่น ไทยนำเข้าสินค้าจากอินเดียเพิ่มขึ้นเพื่อลดการค้าขาดดุลการค้า เพื่อแลกกับการที่อินเดียจะลงทุนในไทยมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงทำตารางเปรียบเทียบสาขาความร่วมมือซึ่งไทยกับอินเดียมีผลประโยชน์ร่วม ซึ่งโอกาสผลักดันให้เกิดความร่วมมือและความคืบหน้าอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สาขาความร่วมมือระหว่างไทยกับอินเดียที่มีศักยภาพและผลประโยชน์ร่วม

ประเด็นและสาขาความร่วมมือไทย-อินเดีย				
ประเด็น/สาขาความร่วมมือ	รายละเอียด	เป็นประโยชน์กับไทยมากกว่า	เป็นประโยชน์กับอินเดียมากกว่า	มีผลประโยชน์ร่วมและค่อนข้างสมดุล
การค้าและการลงทุน	การอำนวยความสะดวกทางการค้า ลดอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษี ส่งเสริมการลงทุนโดยตรง	การส่งออกสินค้าสำเร็จรูป อาหารแปรรูป ชิ้นส่วนยานยนต์	การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และเกษตรกรรม และส่งออกสินค้าอาหาร	✗
การเชื่อมโยง (Connectivity)	เร่งรัดโครงการถนนสามฝ่าย (IMT Trilateral Highway) การเชื่อมโยงทางทะเลและอากาศ	การเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งในภูมิภาค	การเข้าถึงตลาดอาเซียนผ่านไทย	✓
ความร่วมมือทางวิชาการด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม	ความร่วมมือด้านดิจิทัล สตาร์ทอัพ (Startups) ไบโอเทคโนโลยี (Biotechnology) ยานยนต์ไฟฟ้า (EVs)	รับถ่ายทอดเทคโนโลยีด้าน IT และ AI การพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีขั้นสูง	การขยายตลาดสำหรับ Startups การส่งออกซอฟต์แวร์	✓
ความมั่นคง การทหาร และการรักษาความมั่นคงทางภูมิรัฐศาสตร์	การฝึกซ้อมร่วมทางทหาร การแลกเปลี่ยนข่าวกรอง การต่อต้านการก่อการร้าย	เสริมสร้างความมั่นคงในภูมิภาค การรับมือภัยคุกคามข้ามชาติ	การเสริมสร้างบทบาทในภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก	✗
การท่องเที่ยว	การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การอำนวยความสะดวกด้านวีซ่า	การเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว การสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว	การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม และการเรียนรู้จากไทย	✓
การศึกษาและวัฒนธรรม	แลกเปลี่ยนนักศึกษา การจัดตั้งศูนย์ภาษา และวัฒนธรรมร่วม การส่งเสริม soft power	ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชน และการเผยแพร่วัฒนธรรมไทย	การเผยแพร่ภาษา และวัฒนธรรม การรับนักศึกษาต่างชาติ	✓

2.3.3 อุปสรรคและความท้าทายอื่น ๆ

นอกจากการมองผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างไทยกับอินเดียยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรและยังไม่มีเป็นรูปธรรมมีหลายด้าน โดยสามารถสรุปปัจจัยหลัก ๆ ได้ ดังนี้

1) การขาดนโยบายและความต่อเนื่องจากภาครัฐ

ความร่วมมือในระดับนโยบายบางครั้งขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แม้จะมีการประชุมร่วมกันของภาครัฐ แต่การผลักดันให้เกิดโครงการหรือความตกลงที่เป็นประโยชน์จริงจังอาจยังไม่เพียงพอ ทำให้ภาคเอกชนขาดความมั่นใจและแรงจูงใจในการลงทุนระยะยาว

2) อุปสรรคด้านการค้าและการลงทุน

แม้จะมีความตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) แต่ก็ยังมีปัญหาด้านกฎระเบียบและข้อจำกัดที่ไม่ใช่ภาษีที่ทำให้การค้ายังไม่ราบรื่น นอกจากนี้ ผู้ประกอบการไทยจำนวนมากยังขาดความเข้าใจในความหลากหลายของตลาดอินเดีย ซึ่งประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ ที่มีกฎหมาย วัฒนธรรม และระบอบการปกครองที่แตกต่างกัน ทำให้การเข้าถึงตลาดเป็นเรื่องที่ท้าทาย อินเดียเป็นทั้งคู่ค้าและคู่แข่งเพราะอินเดียมีทั้งภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม มีรายการสินค้าคล้ายกันที่ทั้งสองประเทศต้องการส่ง โดยรัฐบาลอินเดียส่งเสริมการผลิตภายในประเทศภายใต้นโยบาย Make in India และมีนโยบายลดการขาดดุลการค้ากับประเทศต่าง ๆ โดยใช้เป็นประเด็นปกป้องตลาดและอุตสาหกรรมภายในประเทศ ในลักษณะ NTBs และส่งเสริมการบริโภคสินค้าภายในประเทศ

3) ปัญหาด้านการเชื่อมโยงและโลจิสติกส์

โครงการสำคัญ อาทิ IMT Trilateral Highway ยังคงมีความล่าช้าในการก่อสร้างและดำเนินการจากสถานการณ์ในเมียนมา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเชื่อมโยงทางบก การขาดการเชื่อมโยงที่สมบูรณ์นี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการขนส่งสินค้าและการเดินทางของผู้คน ขณะเดียวกัน การเชื่อมโยงทางทะเลระหว่างท่าเรือก็ไม่มีผลเป็นรูปธรรมแม้มีกรอบความร่วมมือ กล่าวคือ MoU ระหว่างท่าเรือระนองและท่าเรือทางภูมิภาคตะวันออกของอินเดีย การขนส่งสินค้าหลัก ๆ จะขนส่งจากท่าเรือแหลมฉบังไปยังท่าเรือมumbai ทำให้สินค้าที่จะต้องจัดส่งต่อไปพื้นที่อื่น ๆ ต้องมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มและใช้เวลานาน

4) ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคง

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอินเดียยังคงได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาค รวมถึงการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และจีน ซึ่งส่งผลให้ไทยต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สมดุลมากขึ้น สถานการณ์ความไม่สงบในเมียนมายังเป็นปัจจัยที่ทำให้โครงการความเชื่อมโยงต่าง ๆ เป็นไปได้ยาก

5) ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการรับรู้

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภาษา รวมถึงการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับกันและกันก็เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้การติดต่อประสานงานและการทำความเข้าใจทางธุรกิจเป็นไปอย่างจำกัด การขาดการแลกเปลี่ยนในระดับประชาชนอย่างสม่ำเสมอทำให้ความสัมพันธ์ไม่แน่นแฟ้นเท่าที่ควร

การผลักดันให้ไทยกับอินเดียมีความร่วมมือระหว่างกันและความสัมพันธ์มีพลวัตมากขึ้น นอกจากการ วิเคราะห์นโยบาย Act East ของอินเดียแล้ว ผู้ศึกษาสมควรจะพิจารณาจากสถานะความสัมพันธ์และกรอบความร่วมมือ/กิจกรรมที่ไทยดำเนินการกับอินเดียอยู่แล้วหรือเป็นการต่อยอดความร่วมมือที่มีอยู่ในปัจจุบัน และนำไปวิเคราะห์เพิ่มเติมร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความได้เปรียบของไทย การแข่งขันจากประเทศอื่น ๆ และโอกาสที่จะขยายความร่วมมือไปในด้านอื่น ๆ ที่ไทยจะได้ผลประโยชน์ นอกจากนั้น จะพิจารณาปัจจัยด้านกลไกและบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ว่า จะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดความร่วมมือได้หรือไม่ ซึ่งในรายละเอียดจะนำเสนอในบทที่ 3 ต่อไป

บทที่ 3

ข้อเสนอ

3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากข้อมูลในบทที่ 2 ไทยกับอินเดียมีความร่วมมือและกลไกต่าง ๆ ที่จะสามารถส่งเสริมความร่วมมือ แต่การพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นและมีพลวัตยิ่งขึ้น ผลักดันให้เกิดความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม และส่งผลให้เกิดพลวัตต่อสาขาความร่วมมืออื่น ๆ รวมทั้งการค้าและการลงทุนกันไป จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปในหลาย ๆ ด้าน การส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-อินเดีย โดยวิเคราะห์โอกาสจากนโยบาย Act East นั้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังนี้

1) ส่งเสริมการใช้กลไกที่มีอยู่และมุ่งผลักดันแผนงานปัจจุบันในสาขาความร่วมมือและโครงการที่ทั้งสองประเทศมีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระยะสั้นและระยะยาว กล่าวคือ โครงการเสริมสร้างบทบาทไทยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (NER) โดยให้ NER เป็นศูนย์กลางในการตอบสนองของ Act East Policy และเสมือนเป็นประตูการพัฒนาในหลาย ๆ ด้านของอินเดีย ซึ่งรัฐบาลอินเดียให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

2) ส่งเสริมความร่วมมือในด้านที่มีผลประโยชน์แตกต่างและไม่สมดุลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่อินเดียเล็งเห็นประโยชน์มาก หรือ ที่มีผลประโยชน์ร่วมแต่ยังไม่มีความร่วมมืออย่างเป็นทางการ ได้แก่

2.1) การค้าและการลงทุน

2.2) ความมั่นคงและอาชญากรรมข้ามชาติ

3) การเสริมกลไก โครงการ และกิจกรรมอื่น ๆ

3.1) พิจารณาให้ผู้แทนการค้าไทยมีบทบาทเพิ่มขึ้นและนำคณะนักธุรกิจไทยไปเยือนมากขึ้น

3.2) ผลักดันให้มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นประจำและต่อเนื่อง

3.3) กระบวนการต่างประเทศพิจารณาแต่งตั้งกงสุลกิตติมศักดิ์ไทยในอินเดีย

3.4) ส่งเสริมความร่วมมือในประเด็นที่มีผลประโยชน์ร่วมอื่น ๆ

3.5) การปฏิสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนคนไทยเชื้อสายอินเดียในไทย

3.6) การให้ทุนกับนักศึกษาอินเดีย

3.2 ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

3.2.1 โครงการเสริมสร้างบทบาทไทยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (North Eastern Region-NER)

ประเทศไทยโดยกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาค NER ของอินเดีย อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย "Look West" ของไทย และนโยบาย "Act East" ของอินเดีย โดยมีเป้าหมายหลักในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน และสร้างความสัมพันธ์ระดับประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่า NER เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากมีความใกล้ชิดทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ติดเมียนมา รวมทั้งด้านชาติพันธุ์และวัฒนธรรม โดยประชากรส่วนใหญ่ประมาณ 40 ล้านคน ยังพูดภาษาไทยในตระกูลทิเบต-พม่า มอญ เขมร และเวียดนาม ด้วย⁵ อีกทั้งมีชาวไทยเกาะในรัฐอัสสัมที่ยังคงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนไทย นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

ก. โอกาสและเป้าหมายของไทย

1) ไทยมีโอกาและความได้เปรียบในภูมิภาค NER เนื่องจากความใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในหลายมิติ เช่น พุทธศาสนา ศิลปะพื้นบ้าน เครื่องแต่งกาย อาหาร และพิธีกรรมท้องถิ่น ชาว NER ชื่นชอบไทยและนิยมสินค้าไทย กระทรวงการต่างประเทศจึงดำเนินโครงการส่งเสริมบทบาทไทยในภูมิภาค NER ผ่านการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวของไทย และการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา เป็นเครื่องมือนำร่องเพื่อ “ซื้อใจ” รัฐบาลอินเดียที่ประสงค์ให้ภูมิภาค NER ได้รับการพัฒนา อีกทั้งเป็นโอกาสในการปักธงไทยเพื่อสร้างการมีตัวตน (presence) ของประเทศไทย

2) สานต่อ (1) การดำเนินโครงการส่งเสริมบทบาทไทยในภูมิภาค NER เมื่อเดือนกันยายน ปี 2567 โดยกระทรวงการต่างประเทศ นำคณะผู้แทนจากสถาบันการศึกษา 12 แห่ง และผู้แทนจากกระทรวงการอุดมศึกษาฯ เยือนรัฐอัสสัมและรัฐเมฆาลัย เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษา และสามารถนำไปสู่ความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมได้ในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการมอบทุนการศึกษาให้นักศึกษา รวมถึงแผนการจัดตั้ง Thai Corner/Thai Studies Center ในภูมิภาค NER และ (2) กระทรวงการต่างประเทศ ได้นำคณะผู้แทนภาครัฐและเอกชนในสาขาการท่องเที่ยว วัฒนธรรม และการพัฒนา ได้แก่ สมาคมโรงแรมไทย สมาพันธ์สมาคมสปาแอนด์เวลเนสไทย สมาคมไทยบริการท่องเที่ยว วิทยาลัยดุสิตธานี สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจ

⁵ อนุกรม เหล่าธรรมทัศน์ และ ศิวพล ละอองสกุล, จีนมุ่งลงใต้ อินเดียมุ่งตะวันออก อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์, พิมพ์ครั้งที่ 1 (นนทบุรี: บ. มาตาการพิมพ์ จำกัด, 2566).

สร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากรไปพบหารือกับหน่วยงานต่าง ๆ ของอินเดียในรัฐอัสสัมระหว่างวันที่ 13-18 กรกฎาคม 2568 ซึ่งคณะเห็นพ้องถึงศักยภาพของภูมิภาคและโอกาสในการมีความร่วมมือ อาทิ ขยายเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างกัน เสริมสร้างศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว สร้างเครือข่ายภาคเอกชน ส่งเสริมงานฝีมือ ออกแบบและพัฒนาสินค้า รวมทั้งเชื่อมโยงศิลปวัฒนธรรม กับกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้ จะเน้นการแสวงหาการใช้วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการ มีปฏิสัมพันธ์และเพื่อเป็นการริเริ่มความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมระหว่างหน่วยงานของไทยกับหน่วยงาน ของอินเดีย (MDoNER) รวมถึงแสวงหาความเป็นไปได้ในการจัดสรรความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา ในภูมิภาค NER ในอนาคต (ตารางที่ 2)

3) การดำเนินโครงการนี้เป็นกลไกหนึ่งในการใช้ Soft Power ของไทย เพื่อ เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีและบทบาทเชิงรุก และเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกและเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคมในไทยและใน NER อีกทั้ง สามารถต่อยอดการสนับสนุนให้หน่วยงานและเยาวชนจากภูมิภาค NER มีความสนใจมาศึกษาต่อหรือ ทำงานที่ประเทศไทย เป็นการขยายเครือข่าย Friends of Thailand อีกทางหนึ่ง

ข. การผลักดันประเด็นความร่วมมือที่ฝ่ายอินเดียให้ความสนใจ

1) รัฐบาลอินเดียมีความสนใจที่จะร่วมมือกับฝ่ายไทยในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านการเมือง การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว สังคมและวัฒนธรรม การพัฒนา และการส่งเสริมความ เชื่อมโยง โดย 4 สาขาหลักที่มีศักยภาพจะส่งเสริมความร่วมมือในระยะใกล้ ได้แก่ (1) การท่องเที่ยว (2) การศึกษา (3) การพัฒนา และ (4) วัฒนธรรม

2) รัฐบาลท้องถิ่นของ NER สนใจเรียนรู้การพัฒนาทักษะแรงงาน การท่องเที่ยว การเกษตร การพัฒนาอย่างยั่งยืน และสาธารณสุข โดยภูมิภาค NER มีศักยภาพเป็นแหล่งแรงงานของ อินเดีย (รวมถึงไทย) รัฐบาลท้องถิ่นจึงสนใจที่จะร่วมมือกับไทยในการฝึกอบรมวิชาชีพแก่เยาวชน โดยเฉพาะในสาขา hospitality ผ่านหลักสูตรอาชีวศึกษา การฝึกอบรม/ฝึกงานจากการปฏิบัติงานจริง (on the job training)

3) นักศึกษาจากภูมิภาค NER มีความสนใจที่จะศึกษาในมหาวิทยาลัยของไทย เนื่องจากมีความชื่นชอบประเทศไทยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

ค. ประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ

1) ขับเคลื่อนการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับอินเดียให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่แผนการยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างไทย-อินเดียสู่การเป็นหุ้นส่วน ยุทธศาสตร์รอบด้าน (Comprehensive Strategic Partnership) ในอนาคตต่อไป

ตารางที่ 2 สาขาความร่วมมือและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระหว่างไทยกับ NER

	ไทย	NER
การท่องเที่ยว	1. วิทยาลัยดุสิตธานี 2. สมาคมไทยบริการท่องเที่ยว (Thai Travel Agents Association) 3. สมาพันธ์สมาคมสปาแอนด์เวลเนสไทย 4. สมาคมโรงแรมไทย	1. Institute of Hotel Management เมืองกุวาฮาตี รัฐอัสสัม 2. สถาบัน Institute of Tai Studies and Research
การพัฒนา	1. กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ 2. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์	1. กระทรวง Development of North Eastern Region (MDoNER)
วัฒนธรรม	1. กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ 2. มหาวิทยาลัยศิลปากร 3. สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์	1. Directorate of Handloom & Textiles, Government of Assam 2. North Eastern Handicrafts and Handlooms Development Corporation 3. North East Cane and Bamboo Development Council

2) เปิดตลาดใหม่ให้กับผู้ประกอบการไทยในสาขาที่ไทยมีศักยภาพสูง ได้แก่ การโรงแรมและการบริการ (hospitality) สุขภาพและเวลเนส (wellness) รวมถึงสินค้าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและ soft power ของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มของตลาดในรัฐอัสสัม อันเป็นโอกาสสำคัญในการขยายพื้นที่ของไทยในตลาดเกิดใหม่แห่งนี้

3) เป็นโอกาสในการดึงดูดบุคลากรที่มีทักษะจากรัฐอัสสัมและรัฐอื่น ๆ ของภูมิภาค NER ให้เข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทย โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานที่มีความสามารถด้านภาษา การบริการ และความเข้าใจด้านวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะช่วยเสริมศักยภาพของภาคการท่องเที่ยวไทยในระยะยาว ทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการแรงงานในสาขาที่มีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

4) เป็นการตั้งฐานที่มั่นและเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคตด้านการเชื่อมโยงและโลจิสติกส์หากสามารถสานต่อโครงการ India-Myanmar-Thailand Trilateral Highway จนสำเร็จ

5) เปิดทางสำหรับธุรกิจและนักลงทุนจากไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทที่มีฐานในอินเดียอยู่แล้ว อาทิ CPF India, SCG, Thai Union และ MQDC

ในส่วนของการทรวงการต่างประเทศ กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือด้านการพัฒนาระหว่างประเทศไทยกับ NER ได้แก่ (1) ความร่วมมือด้านกิจกรรม TICA ได้หารือกับกระทรวงการพัฒนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (DoNER) เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และเทคโนโลยีในการพัฒนาอุตสาหกรรมผ้าไหมทอมือ เนื่องจากอินเดียสนใจเรียนรู้ห่วงโซ่การผลิตผ้าไหมของไทย ซึ่งเป็นที่นิยมในระดับสากล (2) บันทึกความเข้าใจ (MOU) อธิบติ TICA ได้ร่วมแลกเปลี่ยนบันทึกความเข้าใจระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับกระทรวง DoNER ของอินเดียว่าด้วย "ความร่วมมือด้านหัตถศิลป์และการพัฒนาชุมชนช่างฝีมือ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกรอบความร่วมมือทางวิชาการ การจัดหลักสูตรฝึกอบรม การวิจัยร่วม และการแลกเปลี่ยนบุคลากรในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจและชุมชนในภูมิภาค NER

3.2.2 ส่งเสริมความร่วมมือในด้านที่มีผลประโยชน์แตกต่างและไม่สมดุล

3.2.2.1 การค้าและการลงทุน

ก. โอกาสด้านการค้า

ผลจากสงครามการค้าและการตั้งกำแพงภาษีของสหรัฐ และประโยชน์จากความตกลง AFTA ที่ลดหรือยกเว้นภาษีให้สินค้าหลายกลุ่ม ทำให้ไทยสามารถขยายส่งออกไปยังตลาดอินเดียได้มากขึ้น อาทิ (1) สินค้าเกษตรแปรรูปและอาหารพร้อมรับประทาน (ข้าว ขนมข้าวโพด ผลไม้แปรรูป) (2) เครื่องปรุงรส เครื่องเทศ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์บางชนิด ได้สิทธิภาษีนำเข้าต่ำหรือศูนย์ (3) อุปกรณ์และชิ้นส่วนยานยนต์ Tier 1-2 ไทยมีคลัสเตอร์ผลิตพร้อมรองรับอุปสงค์ และ (4) ช่องทาง e-commerce และ modern trade ในอินเดียเติบโตสูง ช่วย SMEs ไทยเข้าถึงผู้บริโภคโดยตรง

ข. โอกาสด้านการลงทุน

อินเดียออกมาตรการจูงใจ FDI หลายด้าน เปิดรับลงทุนเชิงกลยุทธ์ในสาขาที่ไทยมีความเชี่ยวชาญ ได้แก่ (1) ยานยนต์ไฟฟ้า (EV) และแบตเตอรี่ รัฐบาลหนุนโครงการ Make in India พร้อมสิทธิประโยชน์ (2) อิเล็กทรอนิกส์ภายใต้โครงการ PLI (Production Linked Incentive) ดึงดูดนักลงทุนครบวงจร และ (3) พลังงานหมุนเวียน-โซลาร์ วินด์ ไทยสามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีและบริการ O&M (4) สุขภาพและการแพทย์ (telemedicine, medical tourism) เชื่อมต่อโรงพยาบาลเอกชนและคลินิกเฉพาะทาง (5) โซลูชัน Smart Cities (ขนส่งสาธารณะ ระบบจัดการขยะ น้ำประปาอัจฉริยะ) ต่อยอดบริการวิศวกรรม และ (6) Food-tech และ Cold-chain ลงทุนโรงงานแปรรูป เก็บรักษา และบรรจุภัณฑ์

ค. ปรับกลยุทธ์การค้าและการลงทุน

ด้วยจุดแข็งของไทยทั้งในด้านอาหาร สินค้าแปรรูป ชิ้นส่วนยานยนต์ และบริการ ตลอดจนการลดภาษีจาก FTA อาเซียน-อินเดีย (AIFTA) และนโยบายเปิดรับ FDI ของ อินเดีย ไทยมีโอกาสขยายบทบาททั้งในฐานะผู้ส่งออก ผู้ให้บริการ และนักลงทุน

1) การปรับกลยุทธ์ โดยภาครัฐต้องหารือกับภาคเอกชนทั้งผู้ส่งออกและภาคอุตสาหกรรมการผลิตเสาะหาโอกาสใหม่ ๆ สำหรับสินค้าไทยที่จะได้อานิสงส์จากการที่สหรัฐฯ ขึ้นภาษีนำเข้าสินค้าอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างโอกาสให้ SME ไทยสามารถเป็นห่วงโซ่อุปทานในอุตสาหกรรมผลิตของอินเดีย ขณะเดียวกัน ภาครัฐจะต้องพยายามจัดอุปสรรคการค้าต่าง ๆ รวมทั้งที่เป็นลักษณะ NTBs และการกีดกันทางการค้า เช่น ความเข้าใจ HS Code (รหัส 8 หลักที่ใช้ในการจำแนกสินค้าสำหรับการนำเข้าและส่งออก) เพื่อให้ได้สิทธิประโยชน์ในการลดหรือยกเว้นภาษี รวมทั้งกฎหมายกักกันพืชและมาตรการของ Bureau of Industrial Standard (BIS) ที่จะต้องเดินทางมาตรวจสอบการผลิตสินค้าในไทย อีกทั้งต้องพยายามส่งเสริมให้การค้าระหว่างกันมีความสมดุลมากขึ้นโดยแนะนำสินค้าอินเดียที่มีศักยภาพและคุณภาพที่เหมาะสมกับไทย เพื่อให้อินเดียขาดดุลการค้าลดลงตรงตามนโยบายของอินเดีย และเป็นการเพิ่มมูลค่าการค้าและโอกาสโดยรวม⁶

2) นอกจากจะพยายามจับคู่กับพันธมิตรท้องถิ่นอินเดีย ภาครัฐจะต้องพิจารณาช่องทางและโอกาสส่งเสริมให้ SMEs สามารถเข้าตลาดไปพร้อมกับบริษัทใหญ่ของไทย เช่น SCG โดยมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เกื้อหนุนธุรกิจซึ่งกันและกัน เช่น ในสาขาวัสดุก่อสร้างที่ SCG ขาดรายการสินค้าบางรายการ เช่น ผนังเบา⁶

3) ภาครัฐจะต้องพยายามโดยให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกจับคู่ธุรกิจโดยมุ่งเน้นให้เอกชนไทยพบปะผู้ใช้สินค้าโดยตรง (end user) มากกว่าผู้แทนจำหน่าย (reseller) อาทิ สินค้าดีไซน์ เช่น เฟอร์นิเจอร์ ซึ่ง reseller จะเน้นการได้ราคาถูกมากกว่าคุณภาพของสินค้า ตัวอย่างเช่น เมื่อเดือนพฤษภาคม 2568 สถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตา ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการค้าต่างประเทศ ณ กรุงนิวเดลี ได้นัดหมายให้เจ้าของธุรกิจไรชา Makaibari ที่เมืองดาร์จีลิง รัฐเบงกอลตะวันตกของอินเดีย ซึ่งมีชื่อเสียงระดับโลกและเป็นไร่ชาออร์แกนิกหนึ่งในแห่งแรก ๆ ของโลก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2402 พบปะกับผู้ประกอบการไทยในด้านสถาปนิกและการออกแบบเฟอร์นิเจอร์ และพรม

4) ผู้ประกอบการต้องสามารถใช้ประโยชน์จาก FTA โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก FTA อาเซียน-อินเดีย (AIFTA) ซึ่งมีกว่า 5,200 รายการ ที่ไทยได้รับการยกเว้นหรือลดภาษีจาก

⁶ สัมภาษณ์ ปริณ จิตจรุงพร, กรรมการรองเลขาธิการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และประธานสภาธุรกิจไทย-อินเดีย, 7 กันยายน 2568.

อินเดีย ขณะที่ FTA ไทย-อินเดีย มี 83 รายการ ที่ยกเว้นภาษี อีกทั้งจากสถิติการใช้สิทธิประโยชน์ทางการค้าในช่วงครึ่งแรกของปี 2568 (มกราคม-มิถุนายน) พบว่า FTA ไทย-อินเดีย ประสบผล สำเร็จต่ำกว่าร้อยละ 50 ขณะที่ AIFTA มีสัดส่วนการใช้สิทธิฯ ร้อยละ 75.35 อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิภายใต้ FTA ไทย-อินเดีย มีอัตราการเติบโตที่สูงถึงร้อยละ 300 แต่ไม่มีการระบุสัดส่วนการใช้สิทธิฯ ที่ชัดเจน⁷

3.2.2.2 ความมั่นคงและอาชญากรรมข้ามชาติ

ประเด็นอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง online scammer และแก๊งคอลเซ็นเตอร์ข้ามชาติที่เกี่ยวข้องกับการหลอกลวงทางการเงิน การค้ามนุษย์ และการใช้บัญชีธนาคารเพื่อฟอกเงินเป็นประเด็นที่ทั้งสองประเทศได้รับผลกระทบทั้งภายในประเทศและมีผลต่อความมั่นคงระหว่างประเทศ ซึ่งประชาชนทั้งสองประเทศเกี่ยวข้องโดยตรงทั้งในฐานะเป็นกลุ่มอาชญากรและผู้ได้รับความเสียหาย

พบกรณีดังกล่าวทั้งภายในไทยและประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ต้นปี 2568 ที่ผ่านมา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งสองประเทศควรมีการขอความร่วมมือ และช่องทาง การติดต่อประสานงานอย่างเป็นประจำ โดยหน่วยงานไทย ประกอบด้วย กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บช.สอท.) สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ธนาคารแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (DE) ขณะที่หน่วยงานอินเดีย ประกอบด้วย Indian Cyber Crime Coordination Centre (I4C), Intelligence Bureau (IB) ธนาคารกลางอินเดีย (RBI) และธนาคารพาณิชย์ โดยกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายร่วมประสานงานและให้ความช่วยเหลือพลเมืองที่เป็นเหยื่อ

นอกจากนั้น ทั้งสองประเทศยังสามารถมีความร่วมมือผ่านองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNODC และ Interpol เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวกรองและดำเนินการกวาดล้างเครือข่ายข้ามชาติอย่างต่อเนื่อง

3.2.3 การเสริมกลไก โครงการ และกิจกรรมอื่น ๆ

ก. พิจารณาให้ผู้แทนการค้าไทยมีบทบาทในเชิงรุกมากขึ้น ดังเช่นที่ผ่านมานายอูเมสนัส ปานเดย์ ผู้แทนการค้าไทยเชื้อสายอินเดีย ได้นำคณะนักธุรกิจไทยเข้าร่วมงาน India International Jewellery Show (IJS) Signature Show 2025 ณ เมืองมุมไบ อินเดีย และเข้าร่วมในการประชุมหารือเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคทางการค้าในการนำเข้าสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับจากไทยไปยังอินเดีย ร่วมกับคณะนักธุรกิจไทยจาก Indian-Thai Diamond and Color Stone Association และ Gems and Jewelry Promotion Council of India นอกจากนี้ในด้านการพัฒนาองค์ความรู้แก่บุคลากรไทย ได้ขอความร่วมมือจาก Indian Institute of Technology Bombay

⁷ สัมภาษณ์ ปริษาณ์ พิซไพศาล, รองผู้ช่วยทูตฝ่ายพาณิชย์ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี, 2 กันยายน 2568.

(IIT-Bombay) สถาบันการศึกษาชั้นนำด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรม และเทคโนโลยีระดับโลกเพื่อให้โอกาสแก่นักศึกษาไทย

ข. การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นประจำและต่อเนื่อง ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนจัดกิจกรรม โครงการ และเทศกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวัฒนธรรม เพิ่มเติมจากการจัดกิจกรรมโดยสถานเอกอัครราชทูตและสถานกงสุลใหญ่ของทั้งสองฝ่าย ควรผลักดันให้มีการริเริ่มกิจกรรมในโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับอินเดียระหว่างปี 2565-2570 (Cultural Exchange Programme 2022-2027) ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมใน 10 สาขา หากเริ่มดำเนินการได้ในกิจกรรมที่กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนการเป็นเจ้าภาพระหว่างกันในลักษณะปีต่อปี ก็จะสามารถสร้างพลวัตและส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมและมีความสม่ำเสมอมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นผลให้ประชาชนของทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจและความคุ้นเคยมากขึ้น อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อการขยายผลทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างสองฝ่าย ตัวอย่างกิจกรรม อาทิ การจัดงาน Thai Festival in India และ India Festival in Thailand

ค. การปฏิสัมพันธ์และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนอินเดีย ชุมชนคนไทยเชื้อสายอินเดียในไทยมีจำนวนกว่า 300,000 คน และจำนวนมากเป็นนักธุรกิจและผู้บริหารบริษัทขนาดใหญ่ จากในระยะเริ่มต้นที่เชิญชวนชุมชนดังกล่าวเข้าร่วมงาน Diwali Festival in Bangkok ซึ่งรัฐบาล และ ททท. พยายามผลักดันให้เป็นเทศกาลนานาชาติประจำปีขนาดใหญ่ ควรปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมกิจกรรมในด้านการแสดงสินค้าของบริษัทสัญชาติอินเดียในไทยและบริษัทอื่น ๆ ที่ยังไม่มีฐานในไทย แต่สนใจประกอบธุรกิจในไทย ทั้งนี้ ผู้บริหารและตัวแทนบริษัทใหญ่ ๆ อาทิ Indorama Venture, Tata Group, Aditya Birla, Bajaj Auto และ Royal Enfield จะสามารถให้คำแนะนำ เป็นตัวกลางสรรหาผู้ร่วมลงทุน และสร้างสู่ทางการดำเนินธุรกิจกับธุรกิจไทยที่มีความสนใจได้

ง. พิจารณาแต่งตั้งกงสุลกิตติมศักดิ์ไทยในอินเดีย กงสุลกิตติมศักดิ์ไทยในอินเดียสามารถเป็นที่ปรึกษาและกำลังสำคัญได้ โดยให้กระทรวงการต่างประเทศแต่งตั้งบุคคลที่ดำเนินธุรกิจหรือมีเครือข่ายการติดต่อธุรกิจในสาขาอุตสาหกรรมที่เป็นเป้าหมายของไทยในแต่ละพื้นที่ของอินเดีย มีบทบาทที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการค้าและการลงทุน และแสวงหาช่องทางในการรับถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนเทคโนโลยีและองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เขตอาณานิคมศักยภาพแต่ห่างไกลออกไป จากที่ตั้งของสถานเอกอัครราชทูต และสถานกงสุลใหญ่ เช่น เมือง Hyderabad รัฐ Telangana เมือง Ahmedabad รัฐ Gujarat รวมทั้งรัฐ Assam Bihar และ Odisha เป็นต้น

จ. ส่งเสริมความร่วมมือในประเด็นที่มีผลประโยชน์ร่วมกันอื่น ๆ มีหลายประเด็นความร่วมมือที่ทั้งสองประเทศสามารถร่วมมือกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ในลักษณะ win-win ได้ เช่น ประเด็นเมียนมา ซึ่งทั้งสองประเทศมีชายแดนติดกับเมียนมาและได้รับผลกระทบด้านความมั่นคงและมีท่าทีสอดคล้องกันในการไม่โดดเดี่ยวเมียนมา โดยเมื่อปี 2567 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ

ต่างประเทศของทั้งสองประเทศเคยหารือกันในเรื่องนี้ ทั้งนี้ โดยที่อินเดียให้ความสำคัญอย่างมากกับประเด็นด้านความมั่นคงและการทหาร ดังนั้นควรมีการหารือกับกองทัพเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดซื้อยุทโธปกรณ์และความร่วมมือ เช่น ต่อเรือใกล้ฝั่งซึ่งทั้งสองประเทศมีอุตสาหกรรมและความเชี่ยวชาญ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประโยชน์เพื่อถ่วงดุลอิทธิพลและลดความพึ่งพาสหรัฐฯ และจีน

ฉ. การให้ทุนกับนักศึกษาอินเดีย สถานการณ์ในปัจจุบันน่าจะส่งผลให้ประเทศไทยต้องทบทวนการให้ทุนการศึกษากับประเทศรอบบ้าน ขณะเดียวกัน อินเดียให้ทุนการศึกษาแก่ไทยจำนวนมากทั้งในลักษณะโดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยและรวม ๆ ในโควตาประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศไทยควรพิจารณาอบทุนการศึกษาให้นักศึกษาอินเดียในลักษณะมีเป้าหมายและตรงตามความต้องการของฝ่ายอินเดีย เพื่อให้บุคลากรเป็นกำลังในการช่วยขับเคลื่อนความสัมพันธ์ในอนาคต

โดยสรุป นอกจากประเด็นเจตจำนงทางการเมือง (political will) หรือ การให้ความสำคัญเชิงนโยบายจากรัฐบาล ข้อเสนอข้างต้นเป็นสิ่งที่กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกา และกระทรวงการต่างประเทศอาจพิจารณาเพิ่มเติม โดยเป็นการส่งเสริมความร่วมมือที่มีอยู่ในปัจจุบันและอาจผลักดันให้เกิดสาขาความร่วมมือและกลไกเพิ่มเติม แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องอาศัยการบูรณาการและการมีส่วนร่วม (commitment) ของส่วนราชการและภาคส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเอกชนและวิชาการ เพื่อให้กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าและเกิดพลวัตขับเคลื่อนความร่วมมือในวงรอบและในด้านอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นและเป็นโอกาสให้กับประเทศไทย

บรรณานุกรม

เอกสารราชการ

กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา. สรุปประเด็นสำคัญของ Joint Declaration on the Establishment of the Thailand-India Strategic Partnership. ประเทศไทย, 2568.

กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา. เอกสารแนวคิดสำหรับการดำเนินโครงการเสริมสร้างบทบาทไทยในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย. ประเทศไทย, 2568.

หนังสือ

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ และ ศิวพล ละอองสกุล. จับมั่งลงได้ อินเดียมุ่งตะวันออก อาเซียนตอนบนในยุคบูรพาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: บ. มาตาการพิมพ์ จำกัด, 2566.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมการค้าต่างประเทศ. ความตกลงเขตการค้าเสรี ไทย-อินเดีย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.dft.go.th/th-th/DFT-Service/ServiceData-Information/dft-service-data-privilege/Detail-dft-service-data-privilege/ArticleId/429/th-ind-trade> [27 สิงหาคม 2568].

กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. สรุปสถานการณ์เจรจา FTA ของไทย (ฉบับเผยแพร่). [ออนไลน์].

กรกฎาคม 2568. แหล่งที่มา: <http://www.dtn.go.th/th/content/category/detail/id/826/iid/14210>.

กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ. อนาคตความสัมพันธ์อินเดีย ไทยในทศวรรษหน้า. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://educate.rtaf.mi.th/web/content/6033?unique=f589c6268ac55bfc925201fb17f99e2ea3138dd1&download=true> [27 สิงหาคม 2568].

ข่าวทำเนียบรัฐบาล. ประวัติศาสตร์ ไทย-อินเดีย ประกาศยกระดับความสัมพันธ์สู่หุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ ลงนามบันทึกความเข้าใจและความตกลงในทุกมิติ กระชับความร่วมมือ.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/95075> [27 สิงหาคม 2568].

วิทยาลัยดุสิตธานี. วิทยาลัยดุสิตธานีเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างบทบาทไทย ในภูมิภาคตะวันออก.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dtc.ac.th/news-activities/thai-diplomatic-mission-assam-2025/> [27 สิงหาคม 2568].

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี. คณะไทยได้เยือน NER เพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างไทยภูมิภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://newdelhi.thaiembassy.org/th/content/คณะไทยได้เยือน-ner-เพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างไทยภูมิภาค> [27 สิงหาคม 2568].

สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงนิวเดลี. ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://newdelhi.thaiembassy.org/th/page/เศรษฐกิจ> [27 สิงหาคม 2568].

ศูนย์บริการข้อมูลธุรกิจไทย-อินเดีย. เรื่อนำรู้เกี่ยวกับอินเดีย-โอกาสความร่วมมือไทย-อินเดีย : สดใส

ขึ้นทุกด้าน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thaiindia.net/98-insight-india/1072-inside-india-294.html> [27 สิงหาคม 2568].

มติชนออนไลน์. ไทย-อินเดีย ลงนาม 6 ฉบับ กระชับความร่วมมือ พลักดันเศรษฐกิจ พัฒนาความ

เชื่อมโยงระดับภูมิภาค. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/politics/news_5124734 [27 สิงหาคม 2568].

วิทยาลัยการทัพบก. ประเด็นการเมือง ฉบับที่ E22 11 เม.ย. 68. [ออนไลน์]. 2568. แหล่งที่มา:

<http://www.awc.ac.th/storage/publication/20250411013850.pdf> [27 สิงหาคม 2568].

เอ็กซิมแบงก์. DMIC... Mega Project ขับเคลื่อนสู่อินเดียโฉมใหม่. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.exim.go.th/getattachment/Newsroom/Interesting/เอกสารประกอบงานสมมนา-India-The-Window-of-Opportuni/file5.pdf.aspx> [27 สิงหาคม 2568].

India Today. Why one of India's most valuable strategic projects is stuck?. [Online].

Available from: <https://www.indiatoday.in/world/story/why-one-of-indias-most-valuable-strategic-projects-is-stuck-glb-2698911-2025-03-25> [27 August 2025].

Indian Embassy in Bangkok. Economic & Commercial Relations. [Online]. Available

from: https://embassyofindiabangkok.gov.in/eoibk_pages/MTM2 [27 August 2025].

Indian Embassy in Bangkok. Towards Realization of the Asean Connectivity plus.

[Online]. Available from: <https://embassyofindiabangkok.gov.in/listview/OTQ> [27 August 2025].

Indiabef. Exploring India Thailand Trade and Economic Relations. [Online]. Available from: <https://www.ibef.org/indian-exports/india-thailand-trade> [27 August 2025].

Ministry of Development of North Eastern Region. Expansion of North East India's Trade and Investment with [Online]. Available from: https://mdoner.gov.in/contentimages/files/RIS_Border_Trade_Report_final.pdf [27 August 2025].

Nation Thailand. Thailand's 'Land Bridge' Project Gets Green Light to Transform Global Trade. [Online]. Available from: <https://www.nationthailand.com/business/economy/40054372> [27 August 2025].

ORF (Observer Research Foundation). Connectivity and the Northeast: Challenges to India's [Online]. Available from: <https://www.orfonline.org/expert-speak/connectivity-and-the-northeast-challenges-to-india-s-neighbourhood-first-and-act-east-policies> [27 August 2568].

ORF (Observer Research Foundation). From 'Look East' to 'Act East': Mapping India's Southeast Asian [Online]. Available from: <https://www.orfonline.org/research/from-look-east-to-act-east-mapping-india-s-southeast-asian-engagement> [27 August 2568].

ORF (Observer Research Foundation). The Role of BIMSTEC in Revitalising India's Northeast. [Online]. Available from: <https://www.orfonline.org/research/the-role-of-bimstec-in-revitalising-india-s-northeast> [27 August 2568].

Thai-India Business Information Center. Trilateral Highway: The silver lining. [Online]. Available from: <https://thaiindia.net/information/in-focus/item/5068-trilateral-highway-the-silver-lining.html> [27 August 2025].

YouTube. Why This Ambitious Indian Plan to Connect Asia Is Stuck | Threadbare | Episode 34. [Online]. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=OgVcnTaC1hE> [27 August 2025].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Chula Digital Collections นโยบายความมั่นคงทางทะเลของอินเดีย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=11874&context=chulaetd> [27 สิงหาคม 2568].

- ธรรมศาสตร์. นโยบายปฏิบัติการตะวันออก (Act East Policy) ของอินเดีย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2018/TU_2018_5503030610_10094_11757.pdf [27 สิงหาคม 2568].
- สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT). จาก “นโยบายมองตะวันออก” สู่ “นโยบายปฏิบัติการตะวันออก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLC/article/download/240533/163727> [27 สิงหาคม 2568].
- TERRABKK. โอกาสของนักธุรกิจไทยกับการลงทุนในประเทศอินเดีย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://today.line.me/th/v3/article/VJeyxy> [27 สิงหาคม 2568].

การสัมภาษณ์

- ปริม จิตจรุงพร. กรรมการรองเลขาธิการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และประธานสภาธุรกิจไทย-อินเดีย. สัมภาษณ์. 7 กันยายน 2568.
- ปรีชาณ พืชไพศาล. รองผู้ช่วยทูตฝ่ายพาณิชย์ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเดลี. สัมภาษณ์. 2 กันยายน 2568.
- สุรัตน์ โหราชัยกุล. ผู้อำนวยการศูนย์อินเดียศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์. 18 สิงหาคม 2568.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เรือดรีปิยพันธุ์ อติแพทย์
ประวัติการศึกษา	- รัฐศาสตรบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2545	เจ้าหน้าที่การทูต 3 กองรับรอง กรมพิธีการทูต
พ.ศ. 2546	เจ้าหน้าที่การทูต 4 กองรับรอง กรมพิธีการทูต
พ.ศ. 2547	เลขานุการตรี (เจ้าหน้าที่การทูต 4) สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก
พ.ศ. 2548	เลขานุการโท (เจ้าหน้าที่การทูต 5) สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงมอสโก
พ.ศ. 2551	นักการทูต ระดับปฏิบัติการ กองอาเซียน 2 กรมอาเซียน
พ.ศ. 2552	นักการทูต ระดับปฏิบัติการ (เลขานุการโท) กองยุโรป 3 กรมยุโรป
พ.ศ. 2553	นักการทูต ระดับชำนาญการ (เลขานุการเอก) กองยุโรป 3 กรมยุโรป
พ.ศ. 2553	เลขานุการเอก (นักการทูต ระดับชำนาญการ) สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเฮก
พ.ศ. 2558	นักการทูต ระดับชำนาญการ (เลขานุการเอก) สำนักบริหารบุคคล สำนักงานปลัดกระทรวง
พ.ศ. 2558	นักการทูต ระดับชำนาญการ (ที่ปรึกษา) สำนักบริหารบุคคล สำนักงานปลัดกระทรวง
พ.ศ. 2559	กงสุล (นักการทูต ระดับชำนาญการ) (ที่ปรึกษา) สถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองปีนัง
พ.ศ. 2564	นักการทูต ระดับชำนาญการพิเศษ กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ กรมการกงสุล
พ.ศ. 2565	รองกงสุลใหญ่ (นักการทูต ระดับชำนาญการพิเศษ) (อัครราชทูตที่ปรึกษา) สถานกงสุลใหญ่ ณ เมืองกัลกัตตา
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักการทูต ระดับชำนาญการพิเศษ กองสังคมและวัฒนธรรม กรมอาเซียน